

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Педагогічний факультет

Кафедра педагогіки та психології дошкільної та початкової освіти

**РОЗВИТОК ПІЗНАВАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ МОЛОДШИХ
ШКОЛЯРІВ В УМОВАХ ВІЙНИ**

Кваліфікаційна робота

на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»

Виконала: студентка

Спеціальності 013 Початкова освіта

Освітньо-професійної програми

Початкова освіта

Боднар Марія

Керівник к.пед.н., доцентка Гриценко І.В.

Рецензент

Івано-Франківськ – 2023

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ПІЗНАВАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В УМОВАХ ВІЙНИ.....	7
1.1. Сутність поняття «пізнавальний інтерес» в психолого-педагогічних дослідженнях.....	7
1.2. Організація освітнього процесу початкової школи в умовах війни.....	17
РОЗДІЛ 2. ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В УМОВАХ ВІЙНИ.....	24
2.1. Обґрунтування педагогічних умов розвитку пізнавальних інтересів молодших школярів в умовах війни.....	24
2.2. Діагностика сформованості пізнавальних інтересів молодших школярів	27
2.3. Формувальний експеримент з розвитку пізнавальних інтересів молодших школярів в умовах війни	36
2.4. Аналіз результатів експериментальної роботи.....	45
ВИСНОВКИ	50
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	54
ДОДАТКИ	60
Додаток А. Кодекс академічної доброчесності здобувача ...	60
Додаток Б. Діагностичні методики.....	62
Додаток В. Приклади коміксів для учнів початкової школи	66

ВСТУП

Одним із завдань сучасної початкової загальної освіти є забезпечення умов, необхідних задля формування здібностей та розвитку творчих можливостей школяра як суб'єкта будь-якої діяльності, перш за все навчальної, а також особистості, що існує у взаємовідносинах з іншими людьми та світом в цілому. Вчителі початкової школи розуміють, що навчальна діяльність школяра буде результативною лише за умов його активності та самостійності, фактором яких є наявність інтересу до діяльності та потреба у навчанні. Саме тому актуальною проблемою на сьогодні є розв'язання завдань щодо формування та розвитку у молодших школярів інтересу до навчальної діяльності.

Насьогодні у нашій країні створюються умови для переходу до особистісно-орієнтованого навчання, що спрямоване на розвиток здібностей, потреб та можливостей кожного учня, відтак – на формування розвиненої особистості. Тому перед освітою та освітянами ставляться завдання, які потребують оновлення змісту освіти, використання нових освітніх та інформаційних технологій навчання.

Особливо значущою та актуальною ця проблема стає в умовах повномасштабної війни Росії в Україні, в часи масових переміщень українців з рідних міст та районів бойових дій, підконтрольних та тимчасово окупованих територій, що супроводжується артилерійськими та ракетними обстрілами, багаторазовими повітряними тривогами, відключеннями постачання електроенергії. Пріоритетом в таких умовах стала безпека учасників освітнього процесу – і школярів, і вчителів. Але, не зважаючи на всі виклики і перепони, освіта в Україні живе і продовжує виконувати поставлені Законом про освіту завдання.

Важлива роль в таких складних умовах відводиться початковій школі, адже вплив війни, переживання страху за своє життя та життя

рідних може відобразитись на подальшій життєвій траєкторії дитини. Тому вбачаємо першочерговим завданням початкової школи залучити здобувачів освіти до навчання, переключити їхню увагу на спілкування з однолітками та вчителем, зацікавити навчальним матеріалом, стимулювати та розвивати пізнавальні інтереси школярів.

Питання формування та розвитку пізнавальних інтересів молодших школярів висвітлювались у працях відомих педагогів Я. Коменського, К. Ушинського, які відокремили пізнавальний інтерес від загального та вивчали особливості його розвитку у різні вікові періоди. Вітчизняні вчені Н. Бібі, Б. Друзі, О. Киричук, В. Лозова, О. Савченко, О. Скрипченко, В. Сухомлинський та ін. визначили, що наявність інтересу сприяє усвідомленому засвоєнню знань, а його відсутність – формальному. Методичні аспекти формування пізнавального інтересу молодших школярів визначені в працях В. Вихрущ, О. Кондратюк, А.Кіктенко, Я. Кодлюк, О. Киричук, В. Лозової, О. Любарської, О.Савченко, Л. Пироженко, О. Пометун, Н. Побірченко, В. Химинець, В.Чайки та ін.

Освітній процес в умовах повномасштабного віроломного вторгнення та розв'язання війни російською федерацією в Україні є предметом досліджень Ю. Назаренко., Т. Жерьобкіної, І. Когут, О.Березко, О. Карман, М. Дем'яненко, І. Нестайко.

Аналіз сучасних досліджень, нові умови навчання засвідчують необхідність розширення та уточнення методів та засобів розвитку пізнавальних інтересів учнів початкової школи і, як результату – успішності навчання.

Ефективність застосування інноваційних педагогічних технологій в процесі розвитку пізнавальних інтересів молодших школярів доводилася вчителями-практиками. Проте, в сьогоденних умовах початкова школа потребує вивчення та узагальнення досвіду розвитку пізнавальної активності, що й зумовило вибір теми дипломного

дослідження - «Розвиток пізнавальних інтересів молодших школярів в умовах війни».

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тема випускного дослідження розроблена в межах науково-дослідної роботи кафедри педагогіки та психології дошкільної та початкової освіти Херсонського державного університету «Формування професійної компетентності кадрового педагогічного потенціалу у системі суспільних трансформаційних процесів» (№ 0117U005614).

Мета роботи – теоретично обґрунтувати та в процесі експериментальної роботи апробувати педагогічні умови формування та розвитку пізнавальних інтересів молодших школярів в умовах війни.

Відповідно до мети випускної роботи нами були поставлені наступні **завдання дослідження**:

1. Проаналізувати наукові-педагогічні дослідження з обраної проблеми.
2. Уточнити сутність основних понять випускної роботи.
3. Визначити критерії, показники і рівні сформованості пізнавальних інтересів молодших школярів.
4. Теоретично обґрунтувати і експериментально перевірити педагогічні умови розвитку пізнавальних інтересів молодших школярів в умовах війни.

Об'єкт дослідження – пізнавальна діяльність молодших школярів;
предмет дослідження – педагогічні умови розвитку пізнавальних інтересів молодших школярів в умовах війни.

Гіпотеза дослідження: розвиток пізнавальних інтересів молодших школярів в умовах війни буде ефективним за таких умов:

- урахування особливостей дистанційного навчання в початковій школі під час війни (психологічних, адаптаційно-мотиваційних, організаційних та етичних.
- застосування особистісно орієнтованого підходу у

формуванні пізнавальних інтересів молодших школярів в умовах війни;

- забезпечення різноманітності форм, методів та засобів активізації пізнавальних інтересів молодших школярів в умовах війни.

Методи дослідження. У ході роботи над дослідженням були використані методи:

- теоретичні (аналіз, синтез, порівняння та систематизації джерельної бази дослідження, узагальнення і абстрагування);

- емпіричні (вивчення педагогічного досвіду, спостереження, анкетування, три етапи педагогічного експерименту);

- методи математичної статистики.

Наукова новизна одержаних результатів. В ході роботи було уточнено сутність понять «пізнавальний інтерес»; визначено критерії (мотиваційний, когнітивний, діяльнісно-поведінковий) і *рівні* сформованості пізнавального інтересу молодших школярів, якими стали: *високий, середній і низький*; у процесі вивчення відповідної наукової літератури обґрунтовані та в експериментальній роботі перевірені педагогічні умови розвитку пізнавальних інтересів молодших школярів в умовах війни.

Практичне значення одержаних результатів. Результати дослідження можуть бути використані в освітньому процесі закладів вищої освіти, а також у практиці роботи сучасної початкової школи.

Апробація результатів дослідження. Основні положення і результати дослідження обговорювались на засіданнях кафедри педагогіки та психології дошкільної та початкової освіти ХДУ. Матеріали дослідження були представлені в роботі Міжнародної науково-практичної конференції «Scientific projects on improving the environment» (дата проведення – 7-20.10. 2023 р., Брюссель, Бельгія), опубліковано наукову статтю та отримано відповідний сертифікат.

Структура і обсяг випускної роботи. Робота складається із вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків.

Розділ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ІНТЕРЕСУ ДО НАВЧАННЯ

1.1. Сутність поняття «пізнавальний інтерес» в психолого-педагогічних дослідженнях

У сучасних умовах виклад змісту навчального матеріалу має супроводжуватися стимулюванням пізнавальної активності молодших школярів. Це знаходить прояв у їх позитивному відношенні до змісту та перебігу процесу вчення, до ефективного оволодіння знаннями та способами діяльності, у мобілізації вольових зусиль досягнення навчально-пізнавальних завдань. Тому й виникає потреба у розвитку пізнавальних інтересів сучасних школярів. Пізнавальні інтереси забезпечують молодшому школяру захопленість, пристрастність пізнання, формують самостійність у процесі пізнавальної діяльності [60].

Термін *інтерес* у психології та педагогіці має багато трактувань. Ми виділяємо кілька напрямів у визначенні інтересу. Один із таких напрямів пов'язаний з етимологією слова *інтерес*, що відповідає широкому розумінню інтересу – тобто, *я зацікавлений у чомусь, мені це цікаво, мені це потрібно, важливо* [14].

У другому напрямі дослідники розглядають інтерес як ставлення. Так, на думку В. Химинець, інтересом є емоційно-пізнавальне ставлення між суб'єктом та об'єктом [54], Л. Шевчук стверджує, що інтерес являє собою вибіркоче ставлення до навколишньої дійсності [59, с.59].

Є ще один так званий потребнісно-мотиваційний напрямок у визначенні інтересу. У цьому плані В. Лозова, Н. Побірченко відносять інтерес до одного з видів спонукання, вважають його похідною складовою мотивації. Проте питання взаємозв'язку понять *цікавість* і *потреба* залишається у психології дискусійним. Ми погоджуємось з думкою О. Савченко і диференціюємо потреби та інтереси, оскільки

потреба викликає бажання мати предмет, натомість інтерес, навпаки, визначає прагнення ближче з цим предметом познайомитися [27, 39, 49].

Порівнюючи підходи до визначення категорії «інтерес», слід зазначити, що думки вчених збігаються при виділенні його параметрів та характеристик. Вчені прояв інтересу вбачають у бажанні якомога більше дізнатися, у прагненні до самостійного пошуку нового, вияві мимовільної уваги. Інтерес прослідковується в емоційному тоні, в увазі до об'єкта інтересу, для нього характерні прояви розумової активності без вимог і вказівок. Крім того, основні властивості інтересу – предметність та усвідомленість. Інтерес трактується дослідниками як виборча спрямованість уваги особистості (Н. Добринін, Т. Рібо); як прояв емоційної та розумової активності (С. Рубінштейн); як фактор активізації відчуттів людини (Д. Фрейер); як вияв емоційно-пізнавального ставлення особистості до навколишнього світу (Н. Морозова); як специфічне відношення особистості до об'єкту, що має життєве значення та емоційну привабливість (А. Ковальов) [10].

Важливу роль відіграє інтерес у становленні особистості молодшого школяра, адже школяр реалізує інтерес у процесі основної – навчальної діяльності. Як визначають наукові дослідження, вагомим мотивом у навчанні є наявність інтересу до навчання, що дозволяє активно взаємодіяти із системою ціннісних орієнтацій, завданнями та результатами діяльності, відображає складові особистості: інтелект, волю, почуття .

О. Киричук зазначає, що розумова діяльність школярів за наявності інтересу стає більш зосередженою, дає поштовх роздумам, спонукає до певних дій [20, с. 33].

Отже, *інтерес* визначаємо як: «вибіркову спрямованість психічних процесів особистості на об'єкти та явища навколишнього світу» [27 с.78].

Перейдемо до характеристики *пізнавального інтересу*, що є сферою загального феномена *інтерес*. Пізнавальний інтерес можна охарактеризувати як складне ставлення індивіда до предметів та явищ навколишнього світу, в якому відбивається прагнення людини до глибокого пізнання істотних властивостей [29].

Джерелом пізнавального інтересу є життя, оточення людини. Однак у навколишньому світі далеко не все приваблює людину, вона не все прагне досліджувати. Пізнавальна спрямованість людини, як вважають Я. Кодлюк та П. Янченко, носить вибіркового характеру. Тобто пізнавальний інтерес людини буває, перш за все, пов'язаний з тим, у чому людина відчуває потребу, що має для неї особливе значення. Тільки тоді, коли якась галузь науки, якийсь навчальний предмет особистість вважає важливими, вона з особливим захопленням займається ними, намагається глибше і ґрунтовніше їх вивчити. Інакше інтерес школяра до предмета неспроможний мати ознаку дійсно пізнавальної спрямованості: адже інтерес буває ще й випадковим, опосередкованим, не постійним та поверховим [21, с. 47].

О. Кондратюк зазначає, що пізнавальний інтерес формується у процесі життєдіяльності особистості, залежить від соціальних умов існування людини, він не надається людині генетично від народження. Пізнавальний інтерес є важливим фактором та стимулятором різноманітних дій людини – наочних, навчальних, творчих та життєдіяльності в цілому [23, с. 14].

Отже, пізнавальний інтерес з'являється саме в пізнавальній діяльності. Можна дійти висновку про те, що пізнавальний інтерес з'являється спочатку як потреба у пізнанні, потім ця потреба переходить у мотив, а після цього – у пізнавальну потребу [37, с. 137].

Для молодших школярів галузь пізнання – це навчальні предмети, вивчаються в процесі навчальної діяльності. При цьому предметна сторона галузі пізнання пов'язана із змістом навчальних

предметів, прагненням проникнути в сутність змісту, вийти за межі навчальних програм [23].

Т. Гладиш визначає пізнавальний інтерес як основний мотив навчальної діяльності школяра, як індивідуальну властивість кожного учня, пов'язану з його особистісним смислом, адже школяру цікаво знайомитись з новими явищами дійсності, відчувати радість пізнання та отримання нових результатів, проникати в науку [5,].

У дослідженнях С. Ілляш пізнавальний інтерес трактується як виразна інтелектуальна спрямованість особистості школяра на пошук нового у навколишній дійсності – в предметах, явищах, подіях, супроводжувана прагненням глибше пізнати їх особливості; пізнавальний інтерес є фактором усвідомленого ставлення особистості до предметів, явищ, подій [18].

Найважливіша ознака наявності пізнавального інтересу, як визначають дослідники, полягає в тому, що він направлений на сам процес пізнання. Пізнавальний інтерес виявляється у бажанні суб'єкта проникати у сутність явищ (а не лише бути споживачем інформації), а також стійким прагненням до постійного та глибокого їх вивчення [50].

К. Ушинський наголошує на важливості пізнавального інтересу як засобу успішного навчання школярів. Вчений також підкреслює значення пізнавального інтересу у процесі морального виховання особистості. Він зазначає: «Збудіть в особистості щиросердний інтерес до всього корисного, вищого і морального, і ви можете бути певні, що вона збереже назавжди людську гідність» [53, с 344].

Слід відзначити, що поряд з терміном «пізнавальний інтерес» вживається термін *навчальний інтерес*. Ці категорії не є рівнозначними. Пізнавальний інтерес більш широке поняття, оскільки він направлений не тільки на отримання та засвоєння знань з навчальних предметів та програм, а й на пізнання світу за межами освітніх установ та завдань [20].

В. Химинець визначає наступні три рівні пізнавального інтересу:

1. Безпосередній інтерес до фактів, цікавих явищ, що фігурують в інформації. Це елементарний рівень пізнавального інтересу [54, с.78].

2. Інтерес до пізнання істотних властивостей предметів чи явищ, що становлять ширшу і часто невидиму їхню внутрішню суть. Цей рівень вимагає пошуку, припущення, активного оперування наявними знаннями, набутими методами пізнання. На цьому рівні інтерес знаходиться на поверхні окремих фактів, але ще не виявляє закономірності в об'єкті пізнання [54].

3. Інтерес до розуміння та знаходження зв'язків між явищами природи та світу, виявлення загальних та спеціальних закономірностей, спільних ознак явищ та предметів, що знаходяться у різних умовах [54, с. 81].

У наукових дослідженнях основна функція пізнавального інтересу визначається в активному прагненні до пізнання, бажанні «зблизити учня з учінням, заохотити так, щоб учіння для нього стало бажаним, потребою, без задоволення якої нереальне його подальше формування» [45, с. 35].

Дослідники, розглядаючи психологічну функцію інтересу як позитивне емоційне забарвлення об'єкта інтересу, бажання взаємодії та зосередження уваги на ньому, поділяють інтереси на:

- епізодичні (ситуативні), що виникають, проявляються і зберігаються у конкретній цілеспрямованій діяльності, а по завершенню такої діяльності вони згасають;

- постійні (стійкі), що не залежать від конкретних умов. Саме стійкі інтереси важливі задля формування і розвитку пізнавальної активності; вони є важливою умовою творчого ставлення особистості до діяльності, сприяють інтелектуальному розвитку [17].

Аналіз науково-педагогічної літератури дозволяє стверджувати, що пізнавальний інтерес має пошукову ознаку, що оптимізує та збагачує навчальні можливості та загальний розумовий розвиток школярів (В. Паламарчук), підвищує рівень навчальної самостійності учня (О. Савченко), допомагає становленню та розвитку продуктивної діяльності суб'єктів навчання (В. Лозова), сприяє розвитку та удосконаленню різних способів діяльності (Я. Кодлюк), а також є необхідною умовою формування творчої особистості. Серед ознак, притаманних пізнавальному інтересу вчені виділяють: емоційність, спрямованість на пізнання, усвідомленість. Проявом пізнавального інтересу людини також є бажання занурюватись в об'єкт пізнання, вдосконалювати розуміння сутності явищ пізнання [29].

Наведемо приклад прояву різних типів пізнавальних інтересів у молодших школярів за допомогою адаптованої методики «Мимовільне запам'ятовування» А. Дусавицького. Методика передбачає використання тексту оповідання, що складається з двох частин, різних за змістом. Перша частина гостросюжетна, розважального типу, друга повністю позбавлена зовнішньої цікавості: у ній йдеться про те, як у лінгвістиці вивчають походження слів. Обробка результатів зводиться до підрахунку кількості смислових одиниць, відтворених у кожній частині тексту. При цьому і перша, і друга частини тексту розбиті на 20 значеннєвих одиниць. Визначається найкраще за якістю запам'ятовування однієї з частин оповідання. Якщо молодший школяр краще запам'ятає першу частину, то в нього переважає інтерес розважального типу, інтерес-цікавість. Успішність запам'ятовування другої частини свідчить про наявність у школярів саме пізнавального інтересу [14, с. 101-102].

В результаті проведеної діагностики було виявлено, що друга частина тексту відтворювалася молодшими школярами гірше, ніж перша.

Найбільша кількість відтворених смислових одиниць тексту першої частини становила 18, а найменша – 10 [14].

У другій частині тесту найбільше за кількістю відтворення – 8 смислових одиниць, а найменше відтворення дорівнювало 5 одиниць. Пізнавальні інтереси цих дітей спрямовані не тільки на нові факти, а й на способи вивчення.

Середнє значення кількості відтворених смислових одиниць тексту першої частини становило 12,4, другої частини – 5,4, що на 7 менше, ніж в першій частині. Таким чином, найкраще за якістю запам'ятовування молодші школярі демонструють під час відтворення першої частини. Високі результати виявили у 19 з 26 обстежуваних молодших школярів, що становить 73 %. Результати свідчать про переважання у молодших школярів інтересу цікавості [14].

Діагностики за цією методикою проводилися неодноразово в різних школах і різних класах, але результати приблизно однакові.

Співвідношення отриманих даних з характеристикою пізнавального інтересу, запропонованою В. Химинець, яка представлена вище, можна констатувати прояв низького рівня пізнавального інтересу, тобто інтересу до фактів та цікавих явищ, які фігурують в інформації, низького рівня пізнавальної самостійності [54].

Вчені визначають, що пізнавальні інтереси сучасних молодших школярів відрізняються від пізнавальних інтересів дітей, чиє дитинство проходило у 70–80-ті роки минулого століття: розвиток пізнавальних інтересів сучасних школярів відбувається менш інтенсивно. У більшості молодших школярів пізнавальні інтереси і за змістом, і стійкістю знаходяться на низькому рівні розвитку. А за даними сучасних досліджень пізнавальної мотивації (І. Кулагіна, С. Гані, Н. Гуткіна) навіть у 4-му класі у дітей практично відсутні пізнавальні мотиви, зокрема мотив самоосвіти (тобто бажання читати цікаві книги поза

шкільною програмою), також вже з 2-го класу знижується позитивне ставлення до навчання [23, с. 84].

Також змінилася спрямованість пізнавальних інтересів у бік захопленості використанням технічних засобів [9]. Сучасні молодші школярі більше часу проводять біля моніторів комп'ютерів, планшетів, розмовляють із друзями по телефону, спілкуються у соціальних мережах.

Діти чудово орієнтуються у нових технологіях, але у вільний час не використовують їх перегляду пізнавальних програм, пошуку пізнавальної інформації, поглиблення знань, отриманих у школі [10].

Пізнавальний інтерес у своєму розвитку проходить низку стадій. Дано характеристику цих стадій згідно з дослідженнями О. Киричук [20, с. 19-20]. Першу стадію розвитку пізнавального інтересу дослідниця називає цікавістю. Це проста стадія вибіркового відношення, яке зумовлене суто зовнішніми обставинами, що привертають увагу людини.

Друга стадія – допитливість, тобто прагнення людини проникнути за межі побаченого, розшифрувати загадку. Для допитливості характерні не лише емоції здивування, а й радості пізнання, задоволеності діяльністю. Це не пасивне споглядання, а активне вторгнення в таємниці об'єкта, що зацікавив, явища [20] .

На третій стадії пізнавальний інтерес характеризується пізнавальною активністю, вибірковою спрямованістю на певні предмети, сприяє проникненню людини в суттєві зв'язки, закономірності пізнання, пошуку інформації, що цікавить людину [20, 22].

І найвища стадія розвитку цього інтересу – теоретичний інтерес, який пов'язаний з прагненням до пізнання складних питань конкретної галузі дослідження, з використанням отриманих результатів і знань як методу та інструментарію для подальшого пізнавального процесу. Це рівень активного впливу людини на світ [20].

В умовах модернізації початкової освіти розвиваюча функція навчання виходить на перший план у становленні та розвитку особистості молодшого школяра, що сприяє вирішенню стратегічних завдань – сформувати в учнів потреби і здатності до самостійного здобуття знань, до безперервної освіти і самоосвіти. Поставлене завдання не можна вирішити без формування стійких пізнавальних мотивів до навчальної діяльності, постійного прагнення заглиблюватися у процес пізнання.

У сучасному світі скорочується обсяг репродуктивної діяльності, пов'язаної, як правило, з використанням традиційних технологій. Все більше підвищується значущість творчої активності людини у всіх сферах діяльності. Відтак виникає необхідність створення креативного середовища в освіті, найважливішим критерієм якої є орієнтація на нові освітні результати[23].

Інтерес молодших школярів до навчальної діяльності проявляється в таких показниках як:

- пізнавальна активність;
- висока працездатність;
- відсутність ознак стомлюваності;
- довільність управління навчальною діяльністю [23, с. 92].

В освітньому процесі пізнавальний інтерес проявляється у схильності школяра до навчання, до пізнання освітніх галузей, в поглибленому вивченні, постійному і самостійному отриманні знань, в активному освоєнні необхідних для цього способів діяльності, у подоланні труднощів, що зустрічаються на шляху оволодіння знаннями і способами їх отримання [30, с. 13].

Актуальність розвитку пізнавального інтересу учнів початкової школи до навчальної діяльності визначається багато в чому і тим, що наявні програми припускають можливість доповнення та інтегрування методичного матеріалу з боку вчителя, оскільки основний навчальний

матеріал орієнтований в основному на репродукцію, запам'ятовування, розвиток логіки та основ алгоритмізації [31].

Одним із важливих засобів формування пізнавального інтересу є використання в освітньому процесі творчих завдань, що може перетворити традиційні роки, розвинути дитячий інтерес, оптимізувати процеси розуміння та запам'ятовування матеріалу, а головне, піднявши на більш високий рівень інтерес дітей до самостійної навчальної діяльності.

Пізнавальний інтерес, передусім, викликає та підкріплює така навчальна інформація, яка сприймається учнями як несподівана, нова, невідома, що змушує дивуватися, вражає їх уяву. Здивування є сильним стимулом пізнання, його первинним елементом. Але пізнавальний інтерес до навчального матеріалу не може весь час підтримуватися лише яскравими фактами, а його привабливість не можна зводити до дивовижної і вражаючої уяви. Ще К. Д. Ушинський писав, що предмет, щоб стати цікавим, може бути лише частково новим, а частково відомим [53, з. 158]. Нове та несподіване у навчальному матеріалі завжди виступає на тлі вже відомого та знайомого. Ось тому для підтримки та розвитку пізнавального інтересу молодших школярів важливо вчити їхньому вмінню у знайомому бачити нове [53].

Розвитку пізнавальних інтересів молодших школярів сприяє також розширення меж навчальних програм, ознайомлення учнів з основними напрямками наукових пошуків і відкриттями. За таких умов в учнів з'являється ще більш важливий зародок пізнавального інтересу – сама навчальна діяльність, процес діяльності. Навчальна діяльність у своїй основі націлена на те, щоб школярі засвоювали знання у процесі самостійного вирішення навчальних завдань, що дозволяє їм розкрити умови походження цих знань [49].

Таким чином, одним із головних завдань сучасної освіти є вміння закласти потенціал збагаченого розвитку особистості дитини.

Успішність вирішення цього питання пов'язана, перш за все, з розширенням педагогічних засобів розвитку пізнавального інтересу, що сприяє формуванню самостійності, активності та творчої спрямованості особистості.

2.1. Організація освітнього процесу початкової школи в умовах війни

Сьогодні ми переживаємо найскладніший для нашої країни час – повномасштабну війну, що її розв'язала російська федерацією. Над Україною нависла загроза втратити найцінніше – свободу та незалежність, які здобувалось століттями. Війна – це період випробування для всіх – для країни в цілому, для системи освіти, для дорослих та дітей. Агресор завдає болючих ударів та втрат – по об'єктах інфраструктури, домівках цивільних людей, закладах освіти. Ворог б'є по дитячих майданчиках і містах скупчення людей, безжально вбиває дорослих і дітей, полює на вчителів та вихователів... Війна – це завжди біль, сльози та страждання [51].

Війна – це виклик для всієї української системи освіти, для початкової школи і для кожного з нас. Ці виклики зумовлені відсутністю безпеки та бомбосховищ, зруйнованими школами, відключеннями електроенергії. Незважаючи на ці виклики, система української освіти жива, вона діє і намагається розвиватись.

Для Херсонщини війна – це 8 місяців окупації, місяць без світла, води, магазинів, з листопада і дотепер – життя під маже постійними вибухами та обстрілами, поряд з небезпекою та руйнуваннями, життя в районі бойових дій. Для правого берега – це навчання онлайн, а для лівого – ще й в умовах окупаційного режиму.

Вплив війни на освіту створює руйнівні гуманітарні та соціальні проблеми, наносить шкоду усім учасникам освітнього процесу, позбавляючи права на особистісний розвиток, права на здобуття і рівність в освіті. Враховуючи часте нехтування освітою в районах військових та можливих бойових дій, освіта є життєво важливою для молодого покоління, особливо для учнів-початківців, адже саме освіта разом з державними установами забезпечує захист дітей та молоді від можливої смерті та травм, полегшує психологічний вплив війни, натомість поглинаючи школярів у звичну рутину, буденність і стабільність, нагадує учням про захист ЗСУ, підсилює віру в Перемогу, мир та сприяє униканню конфліктів [51].

Питання організації початкової освіти під час військових дій досліджували та розробляли Н. Бібік, О. Локшина, О. Онопрієнко [41]. Педагогічні умови організації дистанційного навчання в початковій школі під час війни опирається на існуючі напрацювання, отримані під час карантинних обмежень, які детально описані українськими та зарубіжними науковцями, однак, як стверджує О. Писарчук, досвід такої організації в умовах війни опрацьований ще недостатньо і потребує подальшого детального вивчення та практичного опрацювання [37].

Діти особливо вразливі до конфліктів та військових дій. Дослідження Р. Акреш (R. Akresh) вказують на численні психологічні, психічні та фізичні наслідки негативного впливу війни на людей, зокрема, на дітей та молодь. Погіршення здоров'я, фізичного стану внаслідок постійних стресових ситуацій, фізичних травм, погіршеного харчування, а іноді відсутності продуктів та санітарно-гігієнічних умов, перебування людей у підвалах може призвести до зниження морального стану та працездатності і у дорослих людей, що, в свою чергу, може генетично вплинути на наступні покоління. Ці жахливі наслідки теж є результатом впливу військових дій, що завдають шкоди здатності країни розвивати людський капітал [32].

Отже, війна невідворотно чинить негативний, руйнівний вплив на всі без винятку аспекти життя суспільства, зокрема і на початкову освіту. На Херсонщині освітній процес відбувається виключно в дистанційному режимі. Особливості дистанційного навчання молодших школярів у районах можливих бойових дій вчені класифікують за такими категоріями [15]:

1. *Психологічні.* Дистанційна освіта в умовах війни вимагає не тільки дисципліни та самоконтролю, а ще й психологічної налаштованості сприймати нову інформацію. Здобувачі освіти під час опитувань говорять відмічають, що навчання в таких екстремальних воєнних умовах передбачає зосередженість і зібрання сили волі у процесі самостійного опрацювання навчального матеріалу [11], що буває складно здійснювати в умовах підвищеної небезпеки. Дослідники М. Слону та А. Пір визначають вікові відмінності у такій діяльності дітей молодшого віку: саме вони мають більший ризик розвитку психологічних симптомів загалом і посттравматичного стресового синдрому, натомість підлітки здебільшого страждають від емоційних та соціальних проблем, академічної нереалізованості, частіше проявляють агресію [19, с. 17].

Щоб запобігти таким ризикам, ми виділяємо наступні рекомендації:

- застосовувати психологічні тренінги в освітньому процесі, тематичні бесіди, групові та індивідуальні консультації, спеціальні вправи, що надають підтримку учням та сприяють виявленню проблем;
- виявляти та залучати школярів-початківців до улюбленої діяльності, організовувати творчі та захопливі справ, що допоможуть учням абстрагуватись від ситуації.
- підтримувати дружню і позитивну атмосферу в дистанційному середовищі навчання [3].

2. *Адаптаційно-мотиваційні*. Переміщення населення під час війни часто змушує дітей адаптуватися до нових умов проживання, нових закладів освіти, нових однокласників та вчителів. Цей процес може бути складним, ще й обтяженим впливом війни на психіку людей. А. Бессер та ін. зазначають, що здатність особистості до адаптації виявляється в можливості прийняти нові обставини життя та діяльності, а також реалізувати себе в цих обставинах, а не просто в здатності та можливості відновлюватися після будь-яких невдач [31]. Вчителям початкової школи дослідники І. Купина та І. Раченя радять організовувати мотиваційні ранкові зустрічі. Особливу увагу вчителі повинні приділити учням початкової школи, що мають статус внутрішньо переміщених осіб. В освітньому процесі зі школярами, які знаходяться в зоні бойових дій, на тимчасово окупованих територіях або залишили ці зони, варіантом усвідомлення пережитих емоцій та позбавлення від них є гра. Вагому активну участь в досягненні результатів ефективної адаптації таких молодших школярів беруть члени родини школяра, які також залучаються до освітнього процесу [25].

В умовах суттєвою перешкодою для підтримання якості освіти та досягнення її результатів стало зниження мотивації учнів, зацікавленості у навчанні. Педагоги нерідко зіштовхуються з глибокою апатією та байдужістю до освіти, адже велика частина здобувачів не бачить майбутнього, а отже і не розуміє сенс навчання у воєнних умовах. Дослідники М. Москалик та Н. Москалик наводять десять мотиваційних елементів, описаних авторами В. Денне і С. Банк (V. Dennen, C. Bonk), необхідних для підтримки і розвитку мотивації до дистанційного навчання: мікроклімат у групі, оточення, зворотній зв'язок, залучення до різних форм діяльності, взаємодія, активність учня, різноманітність завдань, зацікавленість, інтенсивність навчання, наявність мети [28].

В контексті вищезазначених особливостей ми рекомендуємо:

- виділяти час для знайомства, спілкування, бесід з учнями;
- залучати молодших школярів до групової та командної роботи, сюжетних ігор, наголошувати на важливості кожного учня і ролі кожного члена команди тощо;
- проводити тематичні години – ознайомлення з особливостями та культурним надбанням областей та регіонів країни
- урізноманітнювати форми і методи освітньої діяльності [31].

3. *Організаційні.* Найбільш вразливу групу під час дистанційного навчання молодших школярів складають першокласники. Для ефективного дистанційного навчання в першому класі володіння учнями базовим рівнем ІКТ-компетентності, вміння читати і писати, а також володіти елементарними навичками роботи з цифровими ресурсами. Найбільш складною для першокласників є здійснення освітнього процесу в асинхронному режимі, адже при такій організації навчання учні потребують допомоги дорослих. Як стверджує Д. Васильєва, в умовах війни склад шкільних класів здебільшого не є не статичними, навпаки – наслідками переміщення людей є динамічні шкільні класи, в яких учні часто пропускають навчальні заняття, або за відсутності чи нестабільності зв'язку не можуть повноцінно здійснювати навчальну діяльність протягом уроку. Також під час синхронного онлайн-навчання школярі можуть приєднуватись і від'єднуватись від зом-конференції, зокрема, через повітряну тривогу, необхідність йти до бомбосховища, де, найчастіше, немає Інтернету [19].

Як доводить практичний досвід, найбільше урізаними є предмети практичного і творчого спрямування через їх прикладну спрямованість, а також необхідність використання дидактичних матеріалів та додаткових засобів навчання (музичних інструменти, фарб, паперу тощо). Такі нестандартні і незвичні умови потребують нових, більш гнучких та адаптованих до воєнних умов методів навчання,

розроблених і зрозумілих інструкцій до завдань, тому особливої важливості набуває надання якісного і оперативного зворотного зв'язку: коментарів, перевірки робіт, аналізу помилок тощо [28].

Задля подолання таких труднощів вчені рекомендують:

- здійснювати коригувальне навчання з метою усунення прогалин у засвоєнні матеріалу, формуванні навичок:
- надавати консультації задля допомоги батькам організувати розпорядок дня, налаштувати освітній простір школяра і його робоче місце;
- обов'язково використовувати методи та прийоми повторення навчального матеріалу та наголошувати на ключових моментах теми впродовж та наприкінці уроку для тих учнів, які з технічних причин від'єднувалися під час онлайн заняття; проводити індивідуальні і групові консультації;
- використовувати вправи для перевірки розуміння матеріалу, розвитку логічного мислення; надавати детальні, чіткі і зрозумілі вказівки до завдань;
- надавати перевагу оцінюванню особистісного зростання окремого учня, а не лише навчальних досягнень [15].

4. *Етичні*. Проведення уроків в синхронному режимі, надання зворотного зв'язку через дистанційні освітні платформи під час пандемії зумовили необхідність підвищення уваги та вимог до культури мовлення вчителів. Військові умови також потребують постійного підвищення та удосконалення педагогічної культури, навичок взаємодії, педагогічного такту, розвитку особистісних якостей вчителя. Педагог має постійно бути уважним, толерантним, стриманим у бесідах та відповідях щодо бойових дій, оскільки діти молодшого шкільного віку дуже вразливі щодо означеної тематики [32].

Виділяємо наступні рекомендації:

- уникати нестриманих особистісних висловлювань щодо теми війни, частого використання нагадувань, особливо у спілкуванні з учнями, чиї родини постраждали від бойових дій, втратили дім, родичів, близьких людей, улюблених тварин тощо;
- необхідно висловлювати слова підтримки, вислуховувати, давати учням можливість висловити свої почуття, демонструвати дитині важливість її думок [31].

Отже, аналіз організації дистанційної освіти в початковій школі в умовах війни свідчить: освіта є вагомим чинником формування особистості молодшого школяра в умовах війни. На думку науковців та вчителів практиків, саме освіта впливає на розвиток психологічної сфери, формує мотивацію на шляху до життєвих досягнень, сприяє становленню справжніх цінностей особистості [42].

Дистанційний та змішаний освітній процес в початковій школі в умовах війни відрізняється характерні особливостями – психологічними, адаптаційно-мотиваційними, педагогічними, етичними. Основна роль освітян – адаптувати методи і способи освітньої діяльності до реалій сьогодення, особливу увагу приділяючи психологічному стану школярів, збереженню мотивації до навчання, налагодженню ефективної комунікації в дистанційному освітньому просторі між усіма учасниками освітнього процесу [35].

РОЗДІЛ 2. ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В УМОВАХ ВІЙНИ

2.1. Обґрунтування педагогічних умов розвитку пізнавальних інтересів молодших школярів в умовах війни.

Розвиток пізнавальних інтересів молодших школярів під час війни потребує, насамперед, створення такої атмосфери навчання, яка спонукає учня до активної навчальної діяльності, всіх школярів до співпраці, в процесі якої вони висувають ідеї, спростовують або підтверджують свою думку або думку інших, здобувають та розширюють знання про оточуючий світ.

Освітня система, як будь-яка система, успішно функціонує за дотримання певних умов. У педагогічному словнику педагогічні умови визначаються як певні обставини освітнього процесу, урахування та застосування яких сприяє ефективному досягненню освітніх цілей та завдань [43, с.301].

У дослідженні ми визначаємо педагогічні умови як вимоги до організації освітнього процесу, що сприяють ефективному розв'язанню поставленої проблеми. Отже, в даному випадку – це цілеспрямовано визначені фактори, урахування і взаємодія яких дозволяють педагогу ефективно керувати процесом формування та розвитку пізнавальних інтересів молодших школярів під час війни.

Аналіз науково-педагогічної літератури дозволив нам обґрунтувати педагогічні умови, які забезпечують розв'язання завдань нашого дослідження, а саме:

- урахування особливостей дистанційного навчання в початковій школі під час війни (психологічних, адаптаційно-мотиваційних, організаційних та етичних);
- застосування особистісно орієнтованого підходу у формуванні пізнавальних інтересів молодших школярів в умовах війни;
- забезпечення різноманітності форм, методів та засобів активізації пізнавальних інтересів молодших школярів в умовах війни.

Першу педагогічну умову – урахування особливостей дистанційного навчання в початковій школі під час війни – психологічних, адаптаційно-мотиваційних, організаційних та етичних – ми детально охарактеризували в п.1.2 нашого дослідження.

Друга педагогічна умова – застосування особистісно орієнтованого підходу у формуванні пізнавальних інтересів молодших школярів в умовах війни – передбачає: з'ясування потреб учнів, урахування в освітньому процесі набутих учнями знань та навичок відповідно до цілей навчання; адаптацію навчальних програм до потреб конкретних школярів; використання інтерактивних методів навчання та контролю на основі он-лайн ресурсів; розвиток міжособистісної

компетентності (навичок емпатії, співробітництва), що дозволить молодшим школярам краще адаптуватись до можливих змін [40].

Вчителі початкової школи в умовах війни працюють в складних умовах: планують уроки та готують навчальні матеріали, ураховуючи можливу непередбачуваність ситуації та несподівану перерву в навчанні. Щоб забезпечити досягнення результатів навчання і якість освіти, українські вчителі майже завжди мають плани запасних дій – так званий «план Б», який забезпечує збереження освітнього процесу: наприклад, вчителі можуть змінювати навчальні матеріали, які потребують доступу до мережі Інтернет, та застосовувати традиційні методи навчання [37].

Військові дії можуть ускладнити або зробити неможливим доступ до якісної освіти для всіх або окремих учнів. Це зумовлює необхідність гнучкої організації освітнього процесу задля забезпечення доступності освіти для кожного учня незалежно від місцезнаходження. Безумовно, це додаткове навантаження, але під час війни кожний українець працює на Перемогу, кожний воює на своєму фронті, і для учителів фронт – освітній.

Необхідно також ураховувати, що в умовах війни молодші школярі можуть бути відокремлені від своїх родин та друзів, перебувати в інших містах та країнах, залишатись вдома без дорослих, а це обов'язково вплине на поведінку та настрої. В такому разі саме вчитель забезпечує необхідну учням підтримку та допомогу.

Третя педагогічна умова – забезпечення різноманітності форм, методів та засобів активізації пізнавальних інтересів молодших школярів в умовах війни.

Розвиток пізнавальних інтересів молодших школярів ґрунтується на активних методах навчання. У педагогічній літературі питанням розробки активних методів навчання присвячені праці В. Бондаря, О. Савченко, Н. Бібік, Л. Коваль, О. Комар. Зокрема, І. Большакова

зазначає, що майстерне використання активних методів навчання дозволяє забезпечити активну участь у навчальній діяльності всіх учнів – і підготовлених, і непідготовлених, а також підтримує безперервний контроль за результатами засвоєння навчального матеріалу [4].

Дієвим методом формування та розвитку пізнавальних інтересів школярів в умовах війни є створення навчальних проблемних ситуацій. Дослідниця О. Савченко наголошує, що: «при створенні проблемних ситуацій вчитель протиставляє нові факти і спостереження системі знань, що склалися в учнів, і акцентує на цьому увагу в суперечливій формі. Суперечності, що розкриваються, служать сильним спонукальним мотивом навчальної діяльності. Вони породжують прагнення зрозуміти суть, розкрити суперечність. В цьому діяльність учнів підтримується безпосереднім глибоким внутрішнім пізнавальним інтересом» [50, с.378].

Створення ігрової атмосфери в освітньому процесі також сприяє розвитку пізнавальних інтересів і активізує діяльність учнів, в також знімає втому та підтримує увагу. Особливо ефективним є використання ігрових технологій на етапі закріплення і повторення вивченого матеріалу [50].

Аналіз науково-педагогічної літератури з теми дослідження доводить ефективність використання в освітньому процесі ситуацій, в яких учні відстоюють свою думку, беруть участь в дискусіях та обговореннях, ставлять питання своїм друзям-однокласникам і вчителям, аналізують та рецензують відповіді школярів, оцінюють творчі роботи, самостійно обирають посильні навчальні завдання та поступово їх ускладнюють, знаходять декілька варіантів розв'язання пізнавальної задачі, використовують прийоми самоперевірки та взаємоперевірки, вирішують навчальні завдання комплексним застосуванням відомих їм способів вирішення [45].

Отже, використання різноманітних методів, форм та засобів навчання, сприяє розвитку пізнавальних інтересів, що, в свою чергу, призводить до глибокого, усвідомленого і міцного засвоєння навчального матеріалу.

2.2. Діагностика сформованості пізнавальних інтересів молодших школярів

Експериментальна робота проводилась у зсцо №31 м. Херсона. Обраний нами заклад освіти не припиняв роботи ані в період окупації, ані після звільнення нашого міста. В листопаді 2022 року у зв'язку з повним знищенням російськими окупантами можливостей електропостачання на деокупованій території, шкільні канікули були подовжено, але протягом навчального року терміни навчання було оптимізовано.

У дослідженні взяли участь учні 3-Б класу, вчителька Кльошева Світлана Віталіївна. Зазначимо, що за списком в класі на початок навчального року всього 33 особи, але щоденно підключались до занять 23-25 осіб. Постійно відвідували навчальні заняття 18 осіб, відтак в експериментальному дослідженні ми орієнтувались саме на них.

Експериментальна робота проводилась в три етапи. На етапі констатувального експерименту було проведено діагностичну роботу з виявлення рівнів сформованості пізнавальних інтересів учнів. З цією метою використовувалися діагностичні методики:

- адаптована методика Н. Лусканової – виявлення ставлення дітей до шкільного навчання (*мотиваційний критерій*);
- методика О. Горчинської – визначення рівнів сформованості пізнавальної активності молодших школярів; методика В.Юркевич – діагностика сформованості пізнавальної потреби (*когнітивний критерій*);

- методика К. Волкова – вивчення рівнів сформованості пізнавальної активності молодших школярів: використовуються картинки й словесні ситуації (*діяльнісно-поведінковий критерій*).

Адаптована методика Н. Лусканової. Опис методики: учням пропонується анкета, що налічує десять питань. Мета діагностики: виявити інтерес учнів до школи, ставлення до навчального процесу, емоційне реагування на освітню ситуацію. Таку діагностику рекомендовано проводити в кілька етапів для об'єктивного відстеження динаміки розвитку пізнавальних інтересів (Додаток Б).

Методика О. Горчинскої. Опис методики: кожному школяру надається бланк стандартизованої анкети і дозволяється обрати один із представлених трьох можливих варіантів відповідей. Зауважимо, що за вказівкою авторки методики всі відповіді «а» характеризують високий рівень сформованості спеціальних знань та умінь пізнавальної діяльності; відповіді «б» – середній; відповіді «в» – свідчить про низький рівень сформованості означених знань та умінь. З метою отримання об'єктивних результатів ми змінювали послідовність запропонованих відповідей.

Методика В. Юркевич. Опис методики: це стандартизована анкета, що адресована вчителям. За результатами спостережень освітнього процесу та бесід з батьками вчителі обирають відповіді на запропоновані запитання (Додаток Б).

Методика К. Волкова. Опис методики: використовується бланк з анкетною, що містить п'ять запитань. Результати спостережень дають змогу вчителю обрати можливі варіанти відповідей, що характеризують ступінь розвитку пізнавальних інтересів школярів. Кількість і якість відповідей є підставою для якісного аналізу, який засвідчує рівень сформованості пізнавальної активності молодших школярів, інтерес до

заглиблення в навчальний матеріал та бажання діяти самостійно (Додаток Б).

Аналіз науково-педагогічної літератури, вивчення та використання діагностичних методик дозволив розробити критерії, показники та рівні сформованості пізнавальних інтересів молодших школярів, які представлені у таблиці 2.1.

Таблиця 2.1. Критерії, показники, рівні сформованості пізнавальних інтересів молодших школярів

Критерії	Показники сформованості пізнавальних інтересів молодших школярів
Мотиваційний	<ul style="list-style-type: none"> - потреба школярів у знаннях; - стійкий інтерес до навчально-пізнавальної діяльності; - активність школярів в освітньому процесі; - бажання винайти власний спосіб розв'язання завдання
Когнітивний	<ul style="list-style-type: none"> - спеціальні знання організації та здійснення пізнавальної діяльності; - самостійність мислення; - здатність орієнтуватися у незвичайній ситуації; - критичне мислення у в процесі навчально-пізнавальної діяльності
Діяльнісно-поведінковий	<ul style="list-style-type: none"> - сформованість прийомів пізнавальної діяльності; - інтерес до розширення знань за межами навчального матеріалу; - здатність до творчої роботи

Розроблені критерії та показники сформованості пізнавальних інтересів молодших школярів дозволили визначити рівні сформованості, які висвітлені в таблиці 2.2.

**Таблиця 2.2. Рівні сформованості пізнавальних інтересів
молодших школярів**

Ріні сформованості	Показники сформованості пізнавальних інтересів молодших школярів
Високий	Школяр виявляє потребу в знаннях; із задоволенням відвідує навчальні заняття; вміє самостійно мислити та відстоює свою думку; намагається вникнути в сутність явищ: визначає взаємозв'язки та закономірності в навчальному матеріалі; здатен орієнтуватися в незнайомій ситуації, бажає винайти власний підхід та спосіб розв'язання навчальних завдань; творчо використовує отримані знання в незнайомій ситуації для розв'язання нових пізнавальних задач; прагне до самостійного подолання труднощів у навчальних завданнях підвищеної складності; завжди якісно виконує домашні завдання; повністю володіє прийомами навчально-пізнавальної діяльності (усні відповіді та письмові роботи логічні, правильні); входить до складу групи сильних учнів у класі
Середній	Школяр виявляє інтерес до навчальної інформації, основу якої складають факти, опис явищ; сутність явищ за розуміє допомогою вчителя; самостійна робота вимагає спонукання та контролю; нові пізнавальні завдання розв'язує під керівництвом вчителя; труднощі у нових та складних завданнях долає за допомогою вчителя та однокласників; домашні завдання виконуються не стабільно, на середньому рівні; на роках іноді бере участь в обговоренні проблемного матеріалу; частково володіє прийомами пізнавальної діяльності (усні відповіді здебільшого правильні, але не завжди, письмові роботи виконанні на посередньому рівні); входить до складу середніх учнів у класі
Низький	Школяр виявляє епізодичний інтерес до ефектних і цікавих фактів та явищ при повній байдужості до їх сутнісних характеристик; не вміє працювати самостійно (списує з дошки або підглядає в підручник, багаторазово відволікається); учень не проявляє бажання долати труднощі та перешкоди в навчанні, школяр бездіяльний у нових незнайомих ситуаціях; не бажає опанувати додатковий матеріал; не цікавиться новими пізнавальними завданнями; не виконує домашні завдання; байдужий до обговорення

	проблемних ситуацій на році; погано володіє прийомами навчально-пізнавальної діяльності (усні відповіді нелогічні, неправильні або відсутні, письмові роботи виконанні на низькому рівні); входить до складу групи учнів з низьким рівнем підготовки до навчання.
--	---

Отже, розглянемо результати першого, діагностичного етапу експериментальної роботи.

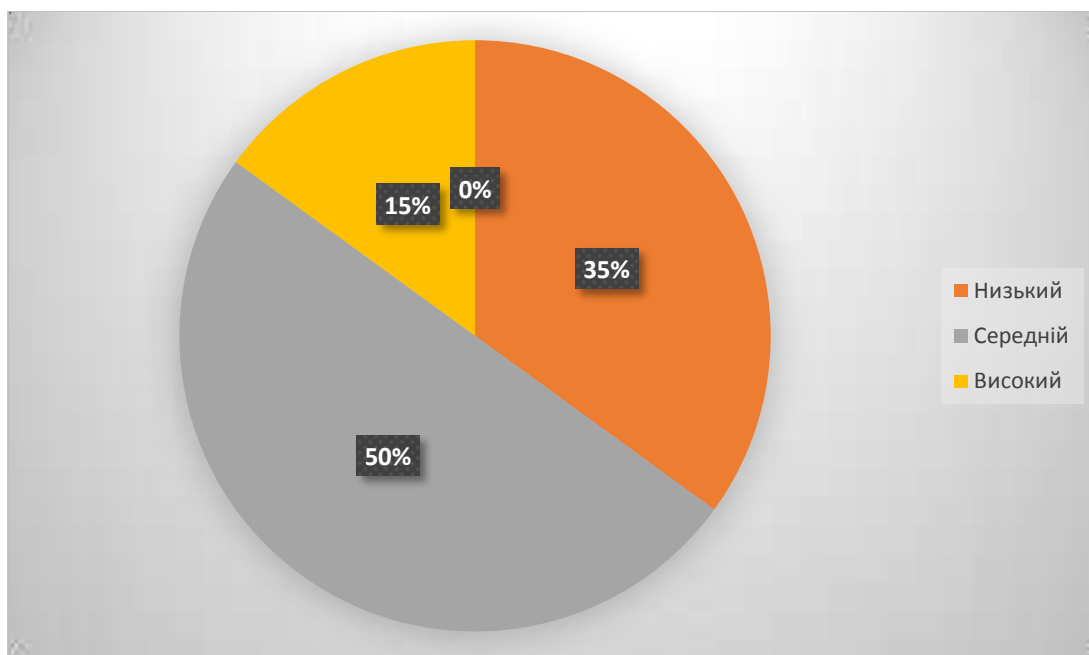

Рис. 2.1. Рівні сформованості пізнавальних інтересів молодших школярів за мотиваційним критерієм

Аналіз проведеної діагностичної роботи, представлений на рисунку 2.1, демонструє, що 35 % школярів мають низький показник мотивації до навчальної діяльності. Такі школярі неохоче ставляться до навчальних занять, на роках переважно відволікаються на сторонні справи – граються в телефоні, вимикають відео на своїх ноутбуках, навіть радіють, коли виникає можливість пропустити заняття (вимикається електроенергія, зв'язок Інтернет або звучить сигнал повітряної тривоги). В такому разі діти, як правило, не слідкують за відновленням зв'язку в цей день і з задоволенням займаються своїми справами. Спостереження показують, що у цих школярів є труднощі в навчальній діяльності.

На відміну від них 15% учнів, що мають показники високого рівня мотивації до навчання, активно й успішно справляються з навчальними завданнями, із задоволенням спілкуються з вчителем та однокласниками, радіють, коли після перерви з'являється можливість відновити освітній процес, цілеспрямовано працюють в дистанційному режимі для отримання знань і з задоволенням демонструють результати навчальної діяльності.

50% учнів відповідають показникам середнього рівня сформованої мотивації: цих школярів приваблює більше поза навчальна діяльність, вони достатньо комфортна відчувають себе на заняттях але часто виходять в zoom, щоб спілкуватися з вчителем та друзями, розповідають про свої справи, обговорюють останні події, новини з воєнного життя міста та району. Пізнавальні мотиви до навчальної діяльності та до отримання нових знань їх приваблює в меншій мірі.

Отже, робимо можна висновок щодо більшості дітей з середнім рівнем сформованості пізнавальних інтересів за мотиваційним критерієм.

Розглянемо результати діагностичного зрізу сформованості пізнавальних інтересів молодших школярів за когнітивним критерієм.

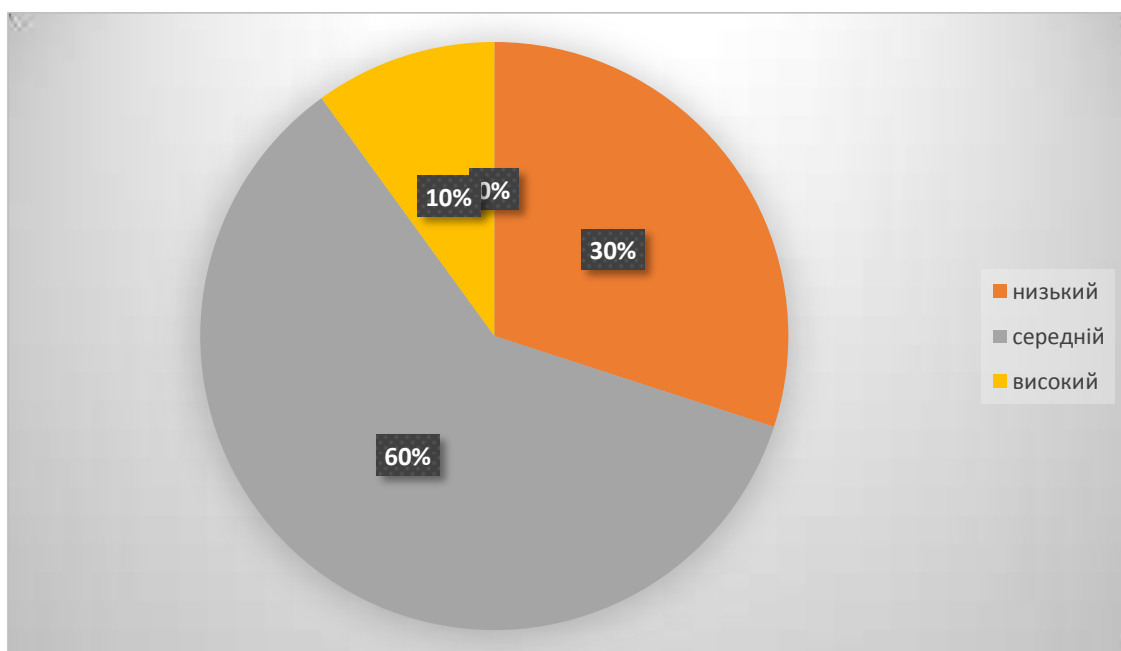

Рис. 2.2. Рівні сформованості пізнавальних інтересів молодших школярів за когнітивним критерієм

Результати проведеної діагностичної роботи засвідчують переважно середній рівень сформованості досліджуваної якості у молодших школярів експериментального класу за когнітивним критерієм (60%). Ці дані демонструють, що діти виконують всі завдання старанно, засмучуються через погані результати навчальної діяльності, для них важлива думка оточуючих про їх самих та результати навчання. Вони знають, що навчання потрібно для подальшого життя, для отримання бажаної професії та соціального статусу в суспільстві. Відтак, належне виховання в родині спрямовує налаштованість школярів на процес і результат навчальної діяльності.

Поряд з ними є група школярів, що засвідчили високий рівень (10%) спрямованості на сам процес навчання, їм подобається вчитися для того, щоб щось дізнатись, отримати знання, їм просто цікаво навчатись. Вони із задоволенням виконують додаткові та творчі завдання, працюють самостійно.

І остання група (30%) – це школярі з низьким рівнем сформованості пізнавальних інтересів за означеним критерієм. Отже, результати діагностичного зрізу теж свідчать про більшість учнів з середнім рівнем сформованості.

Результати діагностичного зрізу сформованості пізнавальних інтересів молодших школярів за діяльнісно-поведінковим критерієм висвітлено на рисунку 2.3.

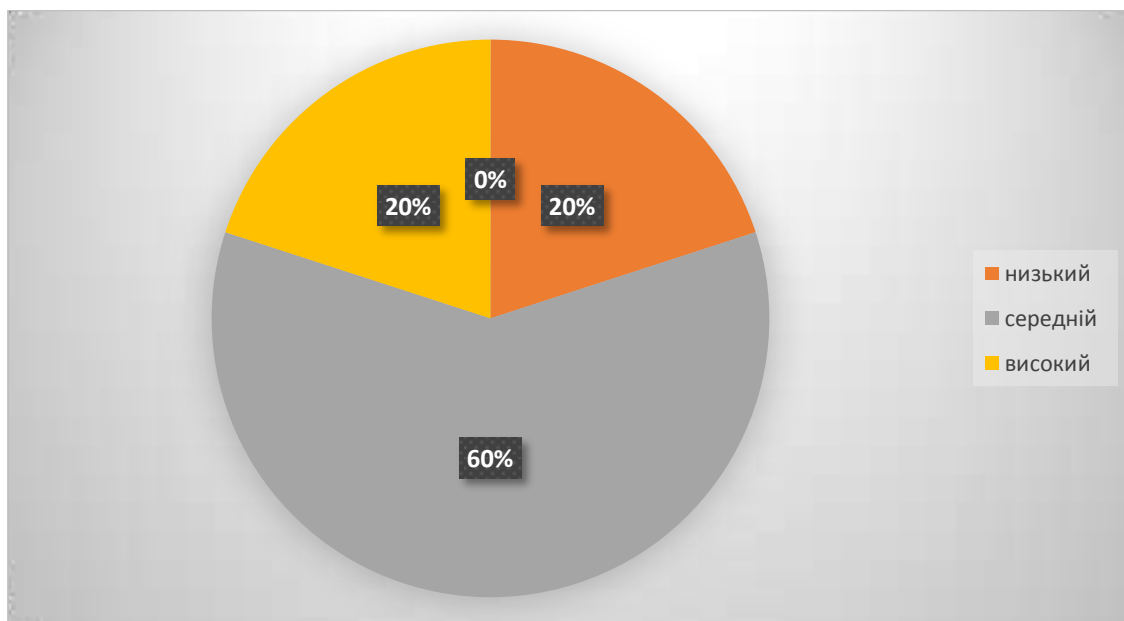

Рис. 2.3. Рівні сформованості пізнавальних інтересів молодших школярів за діяльнісно-поведінковим критерієм

Як свідчать дані діаграми, 60% молодших школярів виявили низький рівень сформованості пізнавальних інтересів за діялісно-поведінковим критерієм. Ці учні не мають прагнення до поглиблення отриманих знань, результати навчально-пізнавальної діяльності їх не хвилюють і не цікавлять, тому вони не намагаються розв'язати завдання та самі отримати результат, і майже не задають запитань типу *чому?*

Для учнів із середнім рівнем сформованості (20%) характерним є бажання спробувати застосувати набути уміння в нових умовах, змінених умовах. Такі учні прагнуть досягти результатів навчання, розв'язати завдання. Їх не лякають проблемні ситуації та незнайомі завдання.

Школярі з високим рівнем сформованості означеного інтересу (20%) характеризуються зацікавленістю та наполегливістю в розв'язанні проблемних завдань, стійким інтересом до навчальної діяльності, прагненням знайти причинно-наслідкові зв'язки між явищами. Такі діти активні та ініціативні, із задоволенням виконують творчі завдання, мають досвід результативної самостійної роботи.

Загальні показники рівня сформованості пізнавальних інтересів молодших школярів на констатувальному етапі дослідження висвітлені в таблиці 2.3.

Таблиця 2.3. Загальні показники рівня сформованості пізнавальних інтересів молодших школярів (констатувальний етап дослідження)

Рівні сформованості	Діагностичні методики			Загальний показник
	Методика Н. Лусканової	Методика О. Горчинської та В. Юркевич	Методика К. Волкова	
Високий	15%	10%	10%	12%
Середній	50%	60%	60%	57%
Низький	35%	30%	20%	31%

Таким чином, проведення діагностики сформованості пізнавальних інтересів молодших школярів на етапі констатувального експерименту дозволяє нам зробити наступні висновки:

У процесі дистанційного навчання в умовах війни учні, які в складі експериментальної групи брали участь у нашому дослідженні, продемонстрували, в основному, середній рівень розвитку пізнавальних інтересів (57%). Значна кількість школярів (31%) виявила середній рівень розвитку і лише 12 % високий.

Отже, необхідна спеціальна педагогічна діяльність, спрямована на розвиток пізнавальних інтересів молодших школярів в умовах війни.

2.3. Формувальний експеримент з розвитку пізнавальних інтересів молодших школярів в умовах війни

Війна змінила всіх українців – і дорослих, і дітей, учнів і вчителів. Діти разом з нами проходять шлях соціального ствердження, шлях визначення своєї внутрішньої позиції, основу якої складають особистісні якості та погляди, бажання відстоювати, бути

відповідальним за рідних, за себе, здатність не підкорятися чужій волі, мислити самостійно та відстоювати власні переконання. Головне завдання сучасної початкової школи ми вбачаємо в психолого-педагогічній підтримці школяра в процесі соціалізації, усвідомлення та розвитку актуальних та потенційних можливостей, реалізації їх в освітній діяльності. В цьому контексті важливо виділити проблеми, що виникли перед поколінням дітей війни і продумати шляхи їх розв'язання [42].

Під час війни у процесі вимушеного дистанційного навчання завдання педагогів – надати учням відчуття безпеки у своїх та новостворених онлайн-класах, до яких, у більшості, доєднуються новачки. Кожному вчителю, як і кожній людині нашої країни, доводиться працювати з дитячою тривожністю та невпевненістю, адже постійна тривога і відчуття небезпеки не може бути підґрунтям для якісного результативного навчання. Тому у процесі експериментальної роботи ми використовували спеціальні ігри, які сприяли знайомству дітей та виникненню потреби у спілкуванні.

Наприклад, гра *Правда-неправда*

Учитель пропонує школярам написати маркером на аркуші паперу формату А4 великі цифри 1, 2, 3. Учні повинні бачити ці цифри на екранах своїх гаджетів.

Вчитель надає інструкцію: Пропоную кожному з вас поділитися з учнями класу трьома цікавими фактами про себе (за бажанням). Два факти повинні бути реальними, а один із них – неправдивим.

Щодо фактів – пропонуємо учням говорити про свою улюблену їжу, своїх домашніх улюбленців, близьких друзів, членів своєї родини, подорожі, улюблені фільми та мультфільми, казкових та фантастичних героїв, музичні уподобання, кумедні життєві ситуації.

Після того, як учень озвучить усі факти про себе, інші школярі демонструють на своїх екранах номер того факту, який їм вважається

неправдивим. Учень, що розповідав про себе три факти, називає школярів, які відгадали неправдивий факт.

Гру, як правило, починає вчитель, щоб продемонструвати зразок: Факт перший: Я люблю український борщ. Факт другий: Я боюся собак. Факт третій: У мене є домашній улюбленець, це котик Байрактар. Потім учитель називає на ім'я учнів, які показали цифру 2 і відгадали, що страх собак – це неправда.

Гра *Про мене*.

Починає вчитель, він називає будь-яку фразу з протилежностями, наприклад: *Я люблю літо більше, ніж зиму* або *Я більше люблю какао, ніж лимонад*; *Я вважаю, що Привид Києва крутіший, ніж Холодне Серце*. Учні, які згодні із висунутим твердженням, піднімають руку і говорять: *Це про мене!*

Ця гра сприяє формуванню згуртованості, відчуття спільності поглядів. Так учні знаходять друзів і розуміння: В класі мені є з ким потоваришувати».

Гра *Домашнє полювання*.

Вчитель оголошує, що у помешканні кожного школяра починається домашнє полювання. Відраховується 30 секунд, щоб кожний учень знайшов предмет із конкретними заданими параметрами. Наприклад: *За 30 секунд знайдіть у себе в помешканні річ із цифрою 5, або – річ синього кольору, або – щось пухнасте, або – щось їстівне*. Коли учні підходять до екранів, кожен кілька показує або називає, що в нього руках.

Інший варіант цієї гри потребує набагато більше часу. Вчитель просить учнів знайти в їхньому помешканні (навіть тимчасовому) будь-яку важливу для кожного школяра річ, якою може бути улюблена іграшка, книга, музичний інструмент, чашка, м'яч, що подарував брат, який захищає Україну, або оберіг, лист, фотографія... Під час уроку школярі по черзі демонструють та розповідають про ці важливі для них

речі. Отже, учні ближче знайомляться один з одним, слухаючи цікаві історії.

В умовах війни актуальною стає проблема оновлення тематики текстів, які містять підручники для молодших школярів. Одним із головних завдань школи і вчителя є завдання об'єктивно донести учням інформацію про війну, справедливу боротьбу українського народу проти російських загарбників, а також компенсація психологічної тривожності та допомога в об'єктивному розумінні ситуації, що склалась [35].

З метою визначення тематики та особливостей навчальних текстів в підручниках для початкової школи з читання, в ході експерименту було їх розглянуто в основних напрямках:

- «Я – Природа»;
- «Я – Культура»;
- «Я – Особистість» та
- «Я – Суспільство».

Аналіз текстів в підручниках з читання (О. Савченко) доводить, що більшою мірою в них представлені тексти, пов'язані із соціальною тематикою, що стосується поведінки героїв та їхньої реакції на різних життєві ситуації. До них можна віднести тексти на історичну тематику, міфи, пізнавальну інформацію з історії міст України. Тексти про природу складають приблизно чверть від загальної кількості, і остання група – це тексти напрямків «Я – Культура» та «Я – Особистість» [27].

Підручники для початкової школи розроблялись та видавались, в основному, в 2018 – 2020 роках, тому необхідно адаптувати тексти та коректувати їх тематику, доповнювати їх у процесі позакласного читання. Складність в тому, що тему війни вчителі на сьогодні висвітлюють та доповнюють самостійно, адже зміни в житті країни і кожної родини, мають бути пояснені дітям. Це завдання дуже важке, і саме на вчителя лягає надважлива місія – пояснити дітям цю тему правильно.

Одним з важливих способів мінімізувати вплив війни та її наслідків на молодших школярів дослідники вважають постійне спілкування, розмови з ними про війну, знаходження можливостей та способів донесення правди, але при цьому не посилюючи стресовий стан школярів. Потрібно м'яко та непомітно пояснити дітям, що їх захищають, наводити факти успішних дій збройних сил України, боротьби українців за свободу і мир.

У процесі розповідей та створення кола читання вчитель має враховувати наступне: *необхідно спонукати та підштовхувати школярів до висловлювання свої почуттів, озвучення страхів; створювати позитивну мотивацію та знаходити способи пояснення та подолання відчуття страху; завжди бути уважним до потреб та настроїв школярів, відповідати на їх запитання; демонструвати та проговорювати свою любов та підтримку; бути щирим, чесним і справедливим; коректно виправляти помилки школярів [19]*

На допомоги вчителю і батькам, самім школярам, які самостійно користуються можливостями Інтернет-мережі, розробниками було створено сайт **barabooka**, де зібрані дитячі книги різної тематики, у тому числі і про війну. Книги представлені як відомими письменниками, так і молодими авторами. Зауважимо, що рекомендована дитяча література постійно оновлюється. Рекомендуємо для читання в третьому класі наступні:

- Х. Лукашук. «Казка про світло»;
- І. Андрусак «Жерар-партизан»;
- Н. Гербіш. «Ми живемо на краю вулкана», «Яблука війни»;
- С. Вертола. «Юна. Війна»;
- З. Живка. «Мрія. Небесні авіалінії», «Пес Патрон», «Півник-переможець»;
- Л. Денисенко «Діти повітряних тривог»;
- В. Чернишенко «Битва за місто»

Ю. Нікітінський «Вовчик, який осідлав бомбу»;

М. Савка «Залізницею додому» та ін. [25]

У ході формувального експерименту нами було дібрано низку пізнавальних текстів українознавчої тематики з метою розвитку пізнавальних інтересів, кількісного та якісного збільшення словникового запасу, розвитку мовлення здобувачів початкової освіти.

Наведемо приклади:

- В українській хаті;
- На гостини до бабусі;
- Мої улюблені страви української кухні;
- Українські обереги;
- Обряди і свята українського народу;
- Звичай і традиції українців;
- Слова ввічливості справжнього українця;
- Свята народного календаря та ін. [34].

Після опрацювання таких текстів на уроках ми давали учням творче домашнє завдання: у контексті опрацьованої теми підготувати розповідь з життя своєї родини. Учні охоче розповідали, малювали, робили та демонстрували фото, готували невеличкі презентації

Частина дітей з експериментального класу знаходиться за кордоном. Школярі цієї групи готували інформацію з життя людей в інших країнах, ділилися враженнями, як сприймають українські звичаї за кордоном. З метою розвитку пізнавальних інтересів та мовлення школярів ми пропонували такі мовленнєво-творчі вправи:

а) уявіть таку ситуацію: до вашої родини приїхали друзі з Польщі. Що ви можете розказати їм про Україну? Про Херсон? Про свою родину? Про українські свята? Про війну в Україні? Що ви хочете у них запитати?

б) продумайте та складіть можливий діалог із письменником, автором прочитаного тексту. Що ви хочете у нього запитати?;

в) складіть скарбничку українських прислів'їв і приказок. Як і використовуються у вашій родині? Як вони сприймаються закордоном? Чи вживаються у місцевості, де Ви зараз знаходитесь, подібні?

З метою розвитку пізнавальних інтересів у процесі експериментальної роботи ми використовували дидактичні ігри:

Дидактична гра «*Бумеранг*» Мета: виховати у дітей увагу та швидкість реакції. Учні необхідно згадати потрібне слово та «повернути» його вчителю.

Знайди синонім.

Проста людина (нехитра), проста задача (легка), ; неспокійна людина (невгамовна), неспокійна ніч (тривожний); міцна дружба (надійна) тощо.

Знайди антонім.

Близький родич (далекий), близька людина (чужа); широка стежка (вузька), веселий настрій (сумний); глибока криниця (дрібна), холодна вода (гаряча); хвора людина (здорова), дрібна річка (глибока).

Дидактична гра «*Фразеологічний звіринець*». Мета: розширення словникового запасу учнів.

Додати слово ,якого бракує у назві тварини.

Голодний, як ... (вовк). Боягузливий, як ... (заєць). Хитра, як ... (лисиця). Німий, як ... (риба). Сильний, як ... (ведмідь). Здоровий, як... (бик) тощо.

Дидактична гра «*Розсипаний текст*». Мета: працювати над цілісністю тексту; розвивати логічне мислення, пам'ять, увагу; виховувати інтерес до рідної мови. підтримку через дидактичну гру.

Учні отримують такі набори слів, складають зі слів речення, а потім вибудовують логічний текст.

Стояв, сонячний, день, морозний, зимовий.

Висока, вийшла, гірка, гарна.

У, будували, дворі, гірку, хлопці.

З, весело, діти, на, каталися, гори, санчата.

День, працювали, цілий, діти, наполегливо.

В умовах війни вважаємо важливим зберігати почуття гумору – і вчителів, і дітям, адже саме почуття гумору дозволяє стимулювати активність учнів до спілкування та навчальної діяльності, сприяє розвитку інтелектуальних здібностей, формуванню умінь мислити критично, розвиває пізнавальні інтереси. Вчені зазначають, що розвиток пізнавальних інтересів молодших школярів активно стимулюється не тільки засобами використання певних методів та форм у процесі навчання, а й характером стосунків, взаємовідносин, які створюються у цьому процесі. Тому саме в умовах війни особливо важливого значення набуває педагогічний оптимізм як необхідна і дієва якість справжнього вчителя [2, с. 129].

На думку В. Сухомлинського, саме сміх та гумор школяра – це необхідна складова його мислення, що є проявом здатності оптимістично реагувати на навколишній світ. Уміння правильно відповісти на жарт, побачити в прояві недисциплінованості щось гумористичне – саме у цьому проявляється здатність вчителя проникнути в духовний світ школяра. Педагог вважав, що гумор сприяє розвитку мислення, розвиває особистісні якості – любов до спілкування, людинолюбство. Адже саму систему виховання школярів В. Сухомлинський називав: «школою радості» [52, с. 92].

Одним із сучасних дидактичних засобів навчання є *комікс*: «набір впорядкованих картинок за змістом та художнім оформленням у межах єдиного сюжету» [38]. Яскравим прикладом використання коміксів для розвитку пізнавальних інтересів дітей молодшого шкільного віку є журнал «Джміль», у якому створено окрему рубрику коміксів в електронному варіанті «Кіностудія» [37].

Як доводить досвід експериментальної роботи, молодші школярі із задоволення працюють як з готовими коміксами, так і люблять

створювати їх самі. Перед початком роботи з коміксами слід проінструктувати школярів про особливості такої роботи. Серед особливостей коміксів слід виділити:

- невелику кількість текстового матеріалу, натомість багато малюнків;
- малюнки розміщуються у певній послідовності: зліва – направо або зверху – вниз;
- на кожному малюнку автор зображає певну дію героїв, послідовність *таких* дій і складає сюжет коміксу.

Рис. 2.4. Приклади коміксів з предметів «Я досліджую світ» та «Математика»

Важливий елемент структури коміксів – виноски (хмарки, бульбашки), адже саме тут розміщуються окремі репліки або фрази героїв коміксів, або звуки: «Бум!», «Ой!» та ін. Такі виноски (рис. 2.4) для спрощення сприймання бувають трьох типів: перший тип містить репліку героя коміксу; другий передає міркування, думки, його емоції героя, третій тип виноски визначає крик, паніку, або звуки предметів (удар, падіння, тріскання тощо).

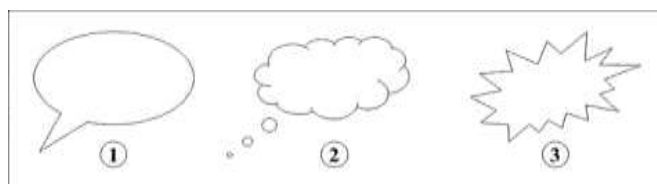

Рис. 2.5 Оформлення реплік героїв у коміксах

Важливий елемент структури коміксів – виноски (хмарки, бульбашки), адже саме тут розміщуються окремі репліки або фрази героїв коміксів, або звуки: «Бум!», «Ой!» та ін. Такі виноски (рис. 2.5)

для спрощення сприймання бувають трьох типів: перший тип містить репліку героя коміксу; другий передає міркування, думки, його емоції героя, третій тип виноски визначає крик, паніку, або звуки предметів (удар, падіння, тріскання тощо).

Комікси полегшують пояснення складного навчального матеріалу, допомагають невимушено виділити важливу думку або доречно пожартувати. Приклад створення та використання коміксів на уроці української мови наводимо в додатку В.

Отже, застосування коміксів в освітньому процесі початкової школи активізує мислення учнів; сприяє розвитку логіки та творчого мислення; сприяє формуванню естетичних смаків; надає можливість школярам навчитися працювати в команді.

У процесі експериментальної роботи ми використовували комікс, який є складовою проекту **EnWar Mental**. Мета проекту – донести до свідомості руйнівний вплив воєн на екологію країни і світу, а також про звірства та екоцид росіян в Україні. Головні герої коміксу – 15-річний хлопчик Юрко та його сестричка, 7-річна Мирослава. Вони тікають від війни і дивляться, як окупанти знищували тварин харківського екопарку, знищують заповідні території Херсонщини, Донецька, Луганська, та Запоріжжя. Діти стали свідками не лише руйнівних дій рашистів та екоциду, а й справжніх подвигів українців, які, ризикуючи власним життям, рятують природу. Комікс містить розділи: «Лісові пожежі. Руйнування екопарків. Отруєння води. Руйнування заповідних територій Руйнування ландшафтів» [1].

Використання цього коміксу в освітньому процесі дозволяє не лише донести фактичну інформацію, а й зацікавити читачів та долучити до розв'язання проблем. Також у процесі роботи вчитель може використовувати інфографіку, яку школярі доповнять даними щодо знищення тварин, площі землі, спаленої лісовими пожежами тощо.

Застосування коміксу надає вчителю можливість використання методу «Коло ідей»: школярі пропонують ідеї щодо подолання наслідків екологічної катастрофи, яку принесла в нашу країну російська армія, причому ідеї не дублюються. Отже, використання коміксів сприяє формуванню критичного мислення школярів та умінь працювати з інформацією.

Ефективність впровадження в освітній процес початкової школи педагогічних умов розвитку пізнавальних інтересів молодших школярів була експериментально перевірена на контрольному етапі нашого дослідження, результати якого ми представили у в наступному підрозділі.

2.4. Аналіз результатів експериментальної роботи

По закінченню формувального експерименту ми провели контрольну діагностику в експериментальному, 3-Б класі. Діагностування проводилось за тими ж методиками, що і констатувальний зріз експериментального дослідження.

На рис. 2.6 представлена порівняльна діаграма результатів контрольного етапу дослідження розвитку пізнавальних інтересів молодших школярів за мотиваційним критерієм:

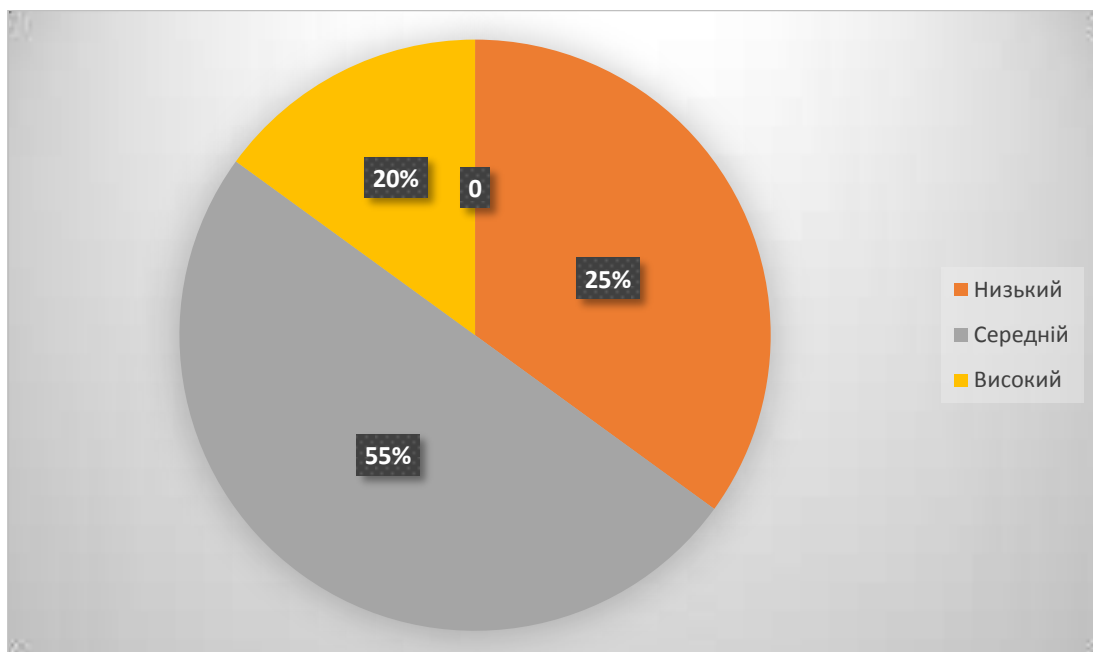

Рис. 2.6 Кількісні показники сформованості пізнавальних інтересів молодших школярів за мотиваційним критерієм (контрольний зріз за методикою Н.Лусканової)

Як засвідчують дані діаграми, в експериментальному класі, де цілеспрямована робота з розвитку пізнавальних інтересів проводилася систематично, ми спостерігаємо збільшення відсотка високого рівня розвитку пізнавальних інтересів – з 15% до 25%. Учні з низьким рівнем розвитку досліджуваної якості, навпаки, зменшилось – їх виявлено 20% замість 35%. Таким чином, ймовірно, у процесі використання текстів українознавчої та воєнної тематики, мовленнєво-творчих вправ, дидактичних ігор та коміксів розвиток пізнавальних інтересів молодших школярів відбувається більш ефективно, ніж у традиційних формах навчання.

На рисунку 2.7 представлено кількісні показники сформованості пізнавальних інтересів молодших школярів за когнітивним критерієм на контрольному етапі дослідження:

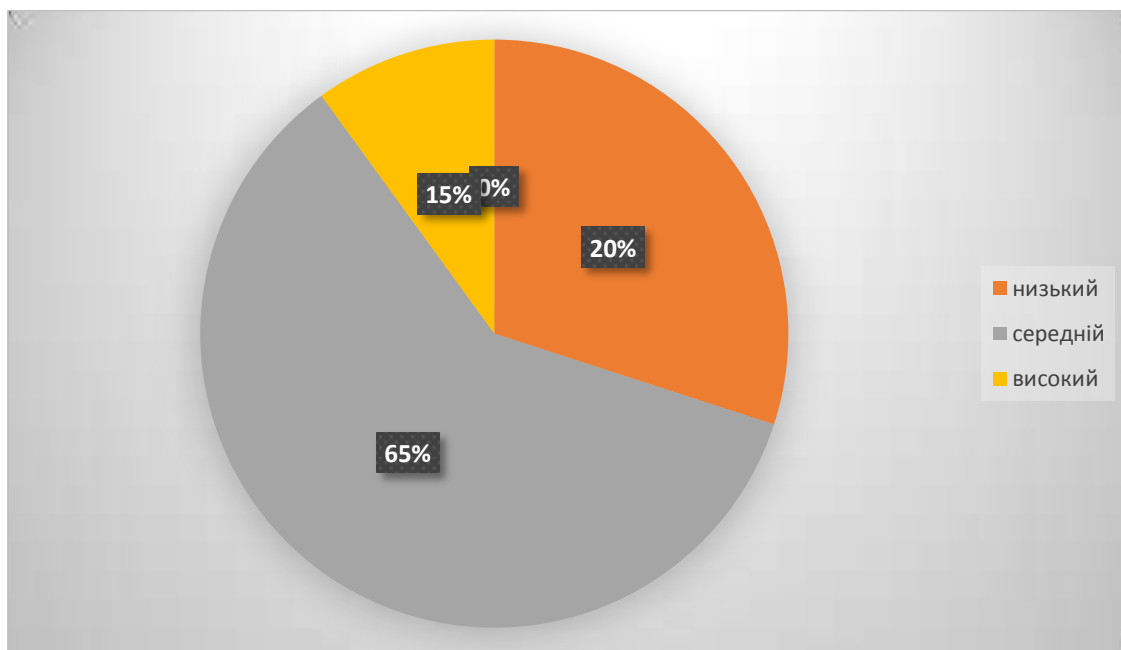

Рис. 2.7. Кількісні показники сформованості пізнавальних інтересів молодших школярів за когнітивним критерієм (контрольний зріз за методиками О. Горчинської та В. Юркевич)

Дані діаграми 2.7 також засвідчують наявний факт розвитку пізнавальних інтересів молодших школярів експериментального класу – приріст відсотка високого рівня складає 5% у порівнянні з діагностичним етапом. Необхідно відзначити й збільшення кількості учнів з середнім рівнем розвитку пізнавальних інтересів на 5%, натомість відсоток учнів, які виявили низький рівень – зменшилась – з 30% до 20%.

Діаграма 2.8 демонструє відсотковий розподіл школярів за рівнем розвитку пізнавальних інтересів за когнітивним критерієм на контрольному етапі дослідження:

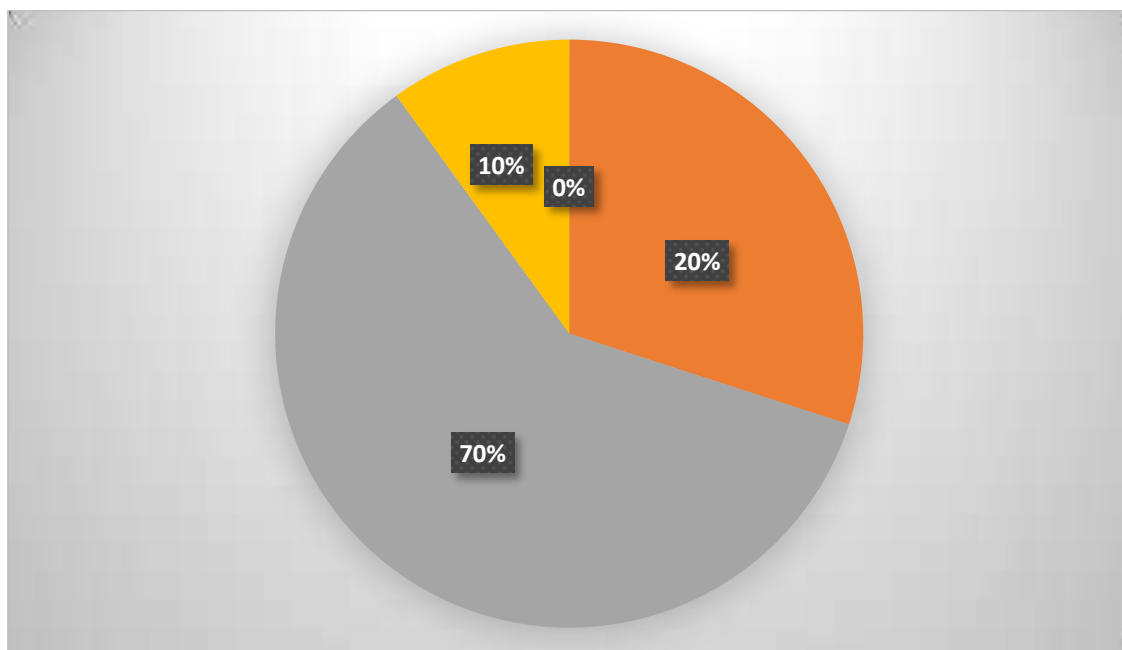

Рис.2.8. Кількісні показники сформованості пізнавальних інтересів молодших школярів за діяльнісно-поведінковим критерієм (контрольний зріз, методика К. Волкова)

Аналіз даних діаграми доводить, що результати розвитку пізнавальних інтересів значно вищі, ніж на початку експериментальної роботи: кількість учнів з високим рівнем досліджуваної якості зросла на 10%, з середнім – теж на 10%, натомість кількість учнів, що виявили низький рівень розвитку пізнавальних інтересів, зменшилась на 20%.

У таблиці 2.4 наводимо порівняльні дані рівня сформованості пізнавальних інтересів молодших школярів на початку експериментальної роботи та після її проведення:

Таблиця 2.4. Загальні показники рівня сформованості пізнавальних інтересів молодших школярів (контрольний етап дослідження)

Рівні сформованості	Діагностичні методики						Загальний показник	
	Методика Н.Г. Лусканової		Методика О.О. Горчинської та В.С. Юркевич		Методика К.М. Волкова			
	конст. етап	контр. етап	конст. етап	контр. етап	конст. етап	контр. етап	конст. етап	контр. етап
Високий	15%	20%	10%	15%	20%	20%	12%	19%

Середній	50%	55%	60%	65%	60%	70%	57%	64%
Низький	35%	20%	30%	20%	20%	10%	31%	17%

Таким чином, можемо констатувати ефективність визначених педагогічних умов розвитку пізнавальних інтересів молодших школярів в умовах війни, що реалізовані в організації формувального етапу експериментальної роботи.

ВИСНОВКИ

У сучасних умовах дистанційного освітнього процесу під час війни, загальної складної небезпечної ситуації для всіх людей нашої країни особливої актуальності набуває проблема зацікавлення молодших школярів процесом навчання, необхідність розвитку у них пізнавальних інтересів.

Проведене дослідження дозволило сформулювати наступні висновки:

1. Аналіз науково-педагогічної та методичної літератури з теми дослідження дозволив визначити, що пізнавальний інтерес можна охарактеризувати як складне ставлення індивіда до предметів та явищ навколишнього світу, в якому відбивається прагнення людини до глибокого пізнання істотних властивостей. Пізнавальний інтерес формується у процесі життєдіяльності особистості, залежить від соціальних умов існування людини і не є властивим людині від народження. Пізнавальний інтерес є важливим фактором та стимулятором різноманітних дій людини – наочних, навчальних, творчих та життєдіяльності в цілому[42].

Сутність пізнавального інтересу полягає в тому, що його об'єктом є безпосередньо процес пізнання. Він характеризується бажанням проникати у сутність явищ (а не лише бути споживачем інформації), а також стійким прагненням до постійного та глибокого їх вивчення.

В освітньому процесі пізнавальний інтерес проявляється у схильності школяра до навчання, до пізнання освітніх галузей, в поглибленому вивченні, постійному і самостійному отриманні знань, в активному освоєнні необхідних для цього способів діяльності, у подоланні труднощів, що зустрічаються на шляху оволодіння знаннями і способами їх отримання.

2. Дослідження характерних особливостей організації процесу дистанційного навчання в початковій школі в умовах війни переконливо доводить, що освіта є важливою складовою у формуванні особистості молодшого школяра під час воєнних дій. На думку науковців, саме освіта стає вирішальним фактором розвитку психологічної сфери особистості, формування мотивації до навчальної діяльності, становлення системи цінностей у молодших школярів, а також сприяє прагненню до Перемоги, миру і подальшому відновленню нашої країни.

Організація дистанційного освітнього процесу початкової школи в умовах війни має свої специфічні особливості: психологічні, адаптаційно-мотиваційні, педагогічні, етичні. Основна роль освітян – адаптувати методи і способи освітньої діяльності до реалій сьогодення, особливу увагу приділяючи психологічному стану молодших школярів, збереженню та розвитку мотивації до навчання, здатності до ефективної комунікації в дистанційному освітньому просторі між усіма учасниками освітнього процесу.

3. У процесі констатувального експерименту було визначено критерії, показники та рівні сформованості пізнавальних інтересів молодших школярів. Критеріями було визначено:

- *мотиваційний* (показники: спеціальні знання організації та здійснення пізнавальної діяльності; самостійність мислення; здатність орієнтуватися у незвичайній ситуації);
- *когнітивний* (показники: наявність спеціальних знань щодо пізнавальної діяльності; уміння мислити самостійно; здатність орієнтуватися у новій ситуації; критичне мислення у в процесі навчально-пізнавальної діяльності);
- *діяльнісно-поведінковий* (показники: сформованість прийомів пізнавальної діяльності; інтерес до розширення знань за межами навчального матеріалу; здатність до творчої роботи).

Використання в експериментальній роботі діагностичних методик дозволило визначити рівні розвитку пізнавальних інтересів у молодших школярів– *високий, середній та низький*.

4. Теоретично визначено педагогічні умови, забезпечення яких спряє ефективному розвитку пізнавальних інтересів молодших школярів в умовах війни, а саме:

- *урахування особливостей дистанційного навчання в початковій школі під час війни (психологічних, адаптаційно-мотиваційних, організаційних та етичних.*
- *застосування особистісно орієнтованого підходу у формуванні пізнавальних інтересів молодших школярів в умовах війни;*
- *забезпечення різноманітності форм, методів та засобів активізації пізнавальних інтересів молодших школярів в умовах війни.*

Результати, отримані у ході констатувального експерименту дослідження, засвідчили необхідність цілеспрямованої роботи з розвитку пізнавальних інтересів молодших школярів в умовах війни

У ході формувального експерименту, було розроблено та апробовано комплекс завдань, що сприяють розвитку пізнавальних інтересів молодших школярів, а саме:

- *спеціальні ігри, які сприяли знайомству дітей та виникненню потреби у спілкуванні;*
- *низку пізнавальних текстів українознавчої тематики з метою розвитку пізнавальних інтересів, кількісного та якісного збільшення словникового запасу, розвитку мовлення здобувачів початкової освіти;*
- *мовленнєво-творчі вправи;*
- *дидактичні ігри;*
- *комікси.*

По закінченню формувального етапу експериментальної роботи, було проведено контрольну діагностику за аналогічними методиками. Результати діагностики підтвердили ефективність висунутої гіпотези: рівень розвитку пізнавальних інтересів молодших школярів підвищився. Отже, визначені у дослідженні педагогічні умови забезпечують ефективність організації освітнього процесу в контексті розвитку пізнавальних інтересів молодших школярів в умовах війни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. EnWar Mental – комікс, який розповідає про екологічні наслідки війни в Україні: про що сюжет і яка мета цього проекту <https://proslav.info/enwar-mental-komiks-yakyj-rozpovidaye-pro-ekologichni-naslidky-vijny-v-ukrayini-pro-shho-syuzhet-i-yaka-meta-czogo-proyektu/>
2. Багрій К. Л. (2021). Особливості дистанційного навчання у вищій освіті в умовах пандемії COVID-19. Методика викладання у вищій школі. Випуск 1 (81). С. 129.
3. Березко О. (2022). Дослідження методів дистанційного викладання рисунку в умовах війни. Перспективи та інновації науки. С. 38-48.
4. Большакова І. (2005). Зроби працю школяра джерелом розумового задоволення і духовної радості . Поч. шк. – №1 – С. 5–9.
5. Гладиш, Т. (2012). Формування мотивів і мотивації навчально-пізнавальної діяльності як психолого-педагогічна проблема. Проблеми підготовки сучасного вчителя, 6(1), 150-155. URL: <https://wiki.legalaid.gov.ua/index.php/>
6. Гриценко І.В. (2019). Педагогічна культура як основа фахової підготовки майбутнього вчителя. III Міжнародна конференція "Інноваційні технології в науці та освіті. Європейський досвід" : Матеріали.– Дніпро- Амстердам. – С.20-25.
7. Гриценко І.В. (2021). Реалізація вчителем умов застосування художнього діалогу як засобу формування естетичної культури молодших школярів. Психолого-педагогічні умови вдосконалення підготовки кадрового потенціалу закладів дошкільної та початкової освіти: колективна монографія)-Херсон: ПП «Резник», - С.69-85.
<http://ekhsuir.kspu.edu/bitstream/handle/12345678>

8. Гриценко І.В. (2018). Формування духовно-моральної особистості студента в освітньому процесі // Формування професійної компетентності кадрового потенціалу дошкільної та початкової освіти у системі трансформаційних процесів: колективна монографія / І.В. Гриценко. – Херсон: вид-во ХНТУ. – С. 97-105.
9. Гриценко І.В. (2020). Формування навичок самоосвітньої діяльності студентів педагогічних факультетів в умовах дистанційної освіти. / В. Денисенко, Н. Борисенко, І. Гриценко, Н. Сидоренко. // Social Work and Education Ternopil Volodymyr Hnatyuk National Pedagogical University (<https://doi.org/10.25128/2520-6230.20.3.7.>) – С. 325–337.
10. Гриценко І.В. (2018). Формування ціннісних орієнтирів молодших школярів засобами вільної та відкритої культури / В. Денисенко, Н. Борисенко, І. Гриценко, Н. Сидоренко // European humanities studies: State and Society. - Krakow: Issue 2, . - P.94-117.
11. Дем'яненко М. (2018). Внутрішньо переміщені особи в Україні: актуальні проблеми та шляхи їх розв'язання. Україна: події, факти, коментарі. №3. С. 34.
12. Державний стандарт початкової освіти. Київ, 2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018>
13. Дубініна, О. (2012). Використання гумору в педагогічній діяльності. Вісник НТУУ «КПІ». Філософія. Психологія. Педагогіка, 1. 90-93.
14. Дусавицький О.К. (2012). Урок в початковій школі. Реалізація системно-діяльнісного підходу до навчання / О.К. Дусавицький, Е.М. Кондратюк – 5-е вид. – Київ-прес, 2012. – 288 с.
15. Експрес оцінка психологічного становища дітей в Донецькій області. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/38595/1>
16. Забезпечення прав внутрішньо переміщених осіб в Україні. URL: <https://wiki.legalaid.gov.ua/index.php/>

- 17.Заброцький М. (1998). Вікова психологія : навч. посіб / М. Заброцький. – К. : МАУП. – 92 с.
- 18.Ілляш С. (2012). Педагогічні умови формування пізнавального інтересу до навчання в учнів початкових класів [Електронний ресурс]. Молодь і ринок №6 (89). Режим доступ: file:///C:/Users/User/Downloads/Mir_2012_6_21.pdf
- 19.Карман О. (2019). Соціальні характеристики дітей і молоді – жертв гібридної війни на сході України. Вісник Луганського національного університету. №1. Ч 1. С. 14-23.
- 20.Киричук О.І. (1982). Навчальні інтереси молодших школярів – К. : Рад. школа. – 128 с.
- 21.Кодлюк, Я. П. Янченко, О. Я. (2009). Робота з підручником на уроках у початковій школі : посібник для вчителя початкової школи. К. : Наш час. 104 с.
- 22.Коллективна навчально-пізнавальна діяльність школярів [Електронний ресурс] Організація пізнавальної діяльності на уроках в початковій школі. Авраїмова О.А. Режим доступу до сайту - <http://osvita.ua/school/method/technol/6630/>
- 23.Кондратюк О. (2018). Інноваційні технології в початковій школі.- К.: Шк. Світ. – 150с.
- 24.Концептуальні засади реформування середньої школи «Нова українська школа». (2016). Київ. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>.
- 25.Купіна І. О., Радченя І. В.(2022). Формування навичок проектування навчального заняття в педагогічних закладах. Трансформації в сучасному освітньому просторі: глибинні аспекти розвитку освіти : зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф. – Чернігів, 2022. – С. 3–5.URI: <http://eprints.zu.edu.ua/id/eprint/10726>

26. Лешньова, Н., Павлова, Л., Сергеева, О. (2020). Заняття орієнтовані на використання гумору: важливі питання. Наукові записки кафедри педагогіки, 1(47), 58-63. DOI: <https://doi.org/10.26565/2074-8167-2020-47-07>
27. Лозова В.І. (1990). Пізнавальна активність школярів: (Спецкурс із дидактики): навч. посібник для пед. ін.-тів – Харків : Основа, – 89 с.
28. Москалюк, М., Москалюк, Н. (2022). Підвищення мотивації студентів в умовах дистанційного навчання під час військових дій. Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного університету. Серія: Педагогічні науки, 60, 118–127. Available at: <http://visnyk.idgu.edu.ua/index.php/nv/article/view/663/580>
29. Методика і технологія. [Електронний ресурс] Організація парної і групової роботи на уроках в початковій школі. Авраїмова О.А. Режим доступу до сайту - <http://osvita.ua/school/method/technol/6630/>
30. Методичний поради́ник: форми і методи навчання (2013). Автор-укладач Б.О.Житник.-Х.: Вид. група «Основа»,. – 144 с.
31. Методичні рекомендації щодо організації в закладі освіти психологічного та соціально-педагогічного супроводу дітей, які пережили втрату батьків внаслідок бойових дій. (2017). ЧОПОПП. С. 13.
32. Назаренко Ю., Когут І., Жерьобкіна Т. Освіта і війна в Україні (24 лютого – 1 квітня 2022). Аналітичний центр Cedos. URL: <https://cedos.org.ua/researches>
33. Назаренко Ю., Поліщук О. Освіта в умовах пандемії у 2020/2021 році: аналіз проблем і наслідків. Аналітичний центр Cedos. URL: <https://cedos.org.ua/researches>
34. Не можна дружбу купити, а можна заслужити. (2013). Комікс для дітей. Кіностудія. Джміль. URL: <https://jmil.com.ua/2013-1/movie>

- 35.Нестайко І. (2022). Соціальна адаптація та інтеграція внутрішньо переміщених осіб в результаті війни (польський досвід). Воєнні конфлікти та техногенні катастрофи: історичні та психологічні наслідки: II Міжнародна наукова конференція. С. 20-22.
- 36.Нова українська школа : poradnik dla vchitelja. (2017). Під заг. ред. Н. М. Бібік. К. : ТОВ «Видавничий дім «Плеяди». 206 с.
- 37.Писарчук, О. Т., Руденський, Р. Є. (2022). Провідні уміння й навички молодших школярів в умовах дистанційного навчання. Сучасні цифрові технології та інноваційні методики навчання: досвід, тенденції, перспективи : матеріали ІХ Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (м. Тернопіль, 28 квітня 2022). Тер- нобіль : ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2022. 136-139.
- 38.Писарчук, О. Т., Чайка, В. М. (2021). Психолого-педагогічний потенціал гумору як засобу навчання і виховання учнів початкової школи. Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка. Сер. Педагогіка, 2. 41–49.
- 39.Погірчено Н., Коберник Г. (2004). Інтерактивне навчання в системі освітніх технологій. Початкова школа – №10 – С. 8
- 40.Пометун О.І.; Пироженко Л.В. (2014). Сучасний урок: Інтерактивні технології навчання.-К.:А.С.К., - 192 с.
- 41.Про організацію освітнього процесу в початковій школі в умовах воєнного часу. Лист МОН №1/3725-22 від 29.03.22 року. Міністерство освіти і науки України. URL: <https://osvita.ua/legislation/>
- 42.Про рекомендації для працівників закладів дошкільної освіти на період дії воєнного стану в Україні. Лист МОН № 1/3845-22 від 02.04.22 року. Міністерство освіти і науки України. URL: <https://ru.osvita.ua/legislation/doshkilna-osvita/86206>

43. Педагогічний словник (2015). Уклад.: В. В. Радул. - 2-ге вид. - Х. :
Мачулін, - 444 с.
44. Психосоціальна допомога внутрішньо переміщеним дітям, їхнім
батькам та сім'ям з дітьми зі сходу України: посібник для
практиків соціальної сфери. (2017). Київ: ТОВ «Видавничий дім
«Калита»». С. 54
45. Розвивальні технології навчання молодших школярів: навч.
посібник (2011). За заг. ред. В.І. Лозової, О.М. Іонової. – Х.: НПУ
імені Г.Г. Сковороди. – 224с.
46. Руденський, Р. Є. (2020). Дистанційне навчання в системі
загально-педагогічних форм організації освітнього процесу.
Актуальні питання та перспективи проведення наукових
досліджень: матер. міжн. студ. наук. конф. (Т.4), 6 листопада, 2020
рік. Вінниця, Україна: Молодіжна наукова ліга. 19-22. URL:
[https://ojs.ukrlogos
in.ua/index.php/liga/issue/
view/ 06.11.2020/378](https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/liga/issue/view/06.11.2020/378)
47. Савицька А.Ю. (2011). Індивідуально-групове навчання молодих
школярів: З досвіду роботи у класах із малою чисельністю учнів.
Початкове навчання та виховання (Основа). - №3. - С. 2-29
48. Савченко О.Я. (2013). Дидактика початкової освіти: підруч. для
вищ. навч. закл. – 2-ге вид. – К.: Грамота,- 501с.
49. Савченко О. Я. (2015). Діагностика і дидактичні умови
формування у молодших школярів мотивації уміння вчитися
[Електронний ресурс] / О.Я. Савченко // Український педагогічний
журнал. - № 1.– Режим доступу до ресурсу:
<http://lib.iitta.gov.ua/9773/1.pdf>
50. Савченко, О. Я. (2012). Дидактика початкової освіти: підручник. К.
: Грамота. 504 с.
51. Соціально-психологічна та педагогічна допомога сім'ям з дітьми в
період військового конфлікту: навчально-методичний посібник.
(2017). К.: Агентство «Україна». С. 73.

52. Сухомлинський, В. О. (1974). Сердце віддаю дітям. К.: Рад. школа. 288 с.
53. Ушинський К.Д. (1954) Твори у 6 т. - Київ,. – Т. 2 – 500 с.
54. Химинець В.П. (2018). Інновації в початковій школі. - Тернопіль: Мандрівець, - 312 с.
55. Чайка, В. М., Писарчук, О. Т., Ратушняк, Н. О., Теслюк, О. Я. (2020). Формування вмінь самоорганізації навчальної діяльності учнів початкової школи з особливими потребами. *Zeszyty Naukowe. Wyższej Szkoły Gospodarki*, 36, 163–177. URL: <http://www.ers.byd.pl/userles/les/ZN%20ERS%20tom%205%202020.pdf>
56. Чайка, В. М., Шишак, А. М. (2021). Діджиталізація початкової освіти: проблеми і перспективи. Педагогічний альманах: збірник наукових праць, 50, 38–47. <https://doi.org/10.37915/pa.vi50.301>
57. Чарівна грань. Українські народні казки (1993). Упоряд. В. Є. Рубанович. Х.: Фірма «Прогрес ЛТД», 96 с.
58. Чернов А. (2019). Вплив базового конфлікту в суспільстві на психіку дитини дошкільного віку. Соціальна робота в сучасному суспільстві: тенденції, виклики, перспективи: матеріали III Всеукраїнської наук.-практ. конф., м. Полтава, 28 лютого 2019 р. К.: Університет «Україна». С. 65-67.
59. Шевчук Л. М. (2017.) Форми й види групової роботи учнів. Педагогіка психологія. - № 2(71). - С.54-7

ДОДАТКИ

Додаток А

КОДЕКС АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ ХЕРСОНЬСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Я, _____, учасник(ця) освітнього процесу Херсонського державного університету, **УСВІДОМЛЮЮ**, що академічна доброчесність – це фундаментальна етична цінність усієї академічної спільноти світу.

ЗАЯВЛЯЮ, що у своїй освітній і науковій діяльності **ЗОБОВ'ЯЗУЮСЯ**:

– дотримуватися:

- вимог законодавства України та внутрішніх нормативних документів університету, зокрема Статуту Університету;
- принципів та правил академічної доброчесності;
- нульової толерантності до академічного плагіату;
- моральних норм та правил етичної поведінки;
- толерантного ставлення до інших;
- дотримуватися високого рівня культури спілкування;

– надавати згоду на:

- безпосередню перевірку курсових, кваліфікаційних робіт тощо на ознаки наявності академічного плагіату за допомогою спеціалізованих програмних продуктів;
- оброблення, збереження й розміщення кваліфікаційних робіт у відкритому доступі в інституційному репозитарії;
- використання робіт для перевірки на ознаки наявності академічного плагіату в інших роботах виключно з метою виявлення можливих ознак академічного плагіату;

– самостійно виконувати навчальні завдання, завдання поточного й підсумкового контролю результатів навчання;

– надавати достовірну інформацію щодо результатів власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використаних методик досліджень та джерел інформації;

– не використовувати результати досліджень інших авторів без використання покликань на їхню роботу;

– своєю діяльністю сприяти збереженню та примноженню традицій університету, формуванню його позитивного іміджу;

– не чинити правопорушень і не сприяти їхньому скоєнню іншими особами;

– підтримувати атмосферу довіри, взаємної відповідальності та співпраці в освітньому середовищі;

– поважати честь, гідність та особисту недоторканність особи, незважаючи на її стать, вік, матеріальний стан, соціальне становище, расову належність, релігійні й політичні переконання;

– не дискримінувати людей на підставі академічного статусу, а також за національною, расовою, статевою чи іншою належністю;

– відповідально ставитися до своїх обов'язків, вчасно та сумлінно виконувати необхідні навчальні та науково-дослідницькі завдання;

– запобігати виникненню у своїй діяльності конфлікту інтересів, зокрема не використовувати службових і родинних зв'язків з метою отримання нечесної переваги в навчальній, науковій і трудовій діяльності;

– не брати участі в будь-якій діяльності, пов'язаній із обманом, нечесністю, списуванням, фабрикацією;

– не підроблювати документи;

– не поширювати неправдиву та компрометуючу інформацію про інших здобувачів вищої освіти, викладачів і співробітників;

– не отримувати і не пропонувати винагород за несправедливе отримання будь-яких переваг або здійснення впливу на зміну отриманої академічної оцінки;

– не залякувати й не проявляти агресії та насильства проти інших, сексуальні домагання;

- не завдавати шкоди матеріальним цінностям, матеріально-технічній базі університету та особистій власності інших студентів та/або працівників;
- не використовувати без дозволу ректорату (деканату) символіки університету в заходах, не пов'язаних з діяльністю університету;
- не здійснювати і не заохочувати будь-яких спроб, спрямованих на те, щоб за допомогою нечесних і негідних методів досягати власних корисних цілей;
- не завдавати загрози власному здоров'ю або безпеці іншим студентам та/або працівникам.

УСВІДОМЛЮЮ, що відповідно до чинного законодавства у разі недотримання Кодексу академічної доброчесності буду нести академічну та/або інші види відповідальності й до мене можуть бути застосовані заходи дисциплінарного характеру за порушення принципів академічної доброчесності.

20.10.2021

(дата)

(підпис)

(ім'я, прізвище)

Додаток Б

Діагностичні методики

Методика вивчення шкільної мотивації учнів початкових класів

Для скринінгового оцінювання рівня шкільної мотивації Н.Г.Лусканова пропонує також спеціальну анкету, відповіді на 10 питань якої оцінюються від 0 до 3 балів

(негативна відповідь 0 балів,
нейтральна — 1 бал,
позитивна — 3 бали).

Запитання анкети:

1. Тобі подобається у школі чи не дуже?
2. Вранці, коли ти прокидаєшся, ти завжди з радістю йдеш до школи чи тобі хочеться залишитися вдома?
3. Якби вчитель сказав, що завтра в школу не обов'язково йти всім учням, то ти б не прийшов до школи?
4. Тобі подобається, коли у вас відмінюються які-небудь уроки?
5. Чи хотів би ти, щоб не задавали домашніх завдань?
6. Чи хотів би ти, щоб у школі залишилися тільки перерви?
7. Чи часто ти розповідаєш про школу батькам?
8. Чи хотів би ти, щоб у тебе був менш вимогливий учитель?
9. У тебе в класі багато друзів?
10. Тобі подобаються твої однокласники?

Учні, які набрали

25—30 балів, характеризуються високим рівнем шкільної адаптації,

20—24 бали характерні для середньої норми,

15—19 балів вказують на зовнішню мотивацію,

10—14 балів свідчать про низьку шкільну мотивацію і

нижче 10 балів — про негативне ставлення до школи, шкільну дезадаптацію.

Пізнавальна потреба

(В. С. Юркевич)

Мета. Визначення інтенсивності пізнавальної потреби.

Матеріал. Стандартизована анкета, адресована вчителям, які на основі спостережень і бесід з батьками повинні вибрати відповіді на наступні запитання.

Відповідь а – 5 балів; б – 3 бали; в – 1 бал.

1 Як часто учень довго (півгодини-годину) займається якоюсь розумовою діяльністю (годину-півтори для молодшого школяра, кілька годин поспіль – для підлітків)?

а) постійно

б) іноді

в) дуже рідко

2 Чому школяр надає перевагу, коли поставлено питання на кмітливість?

а) «помучитися», але знайти відповідь самостійно

б) коли як

в) отримати готову відповідь від інших

3 Чи багато читає школяр додаткової літератури? а) постійно, багато

б) іноді багато, іноді нічого не читає

в) мало або зовсім нічого не читає

4 Наскільки емоційно учень відноситься до цікавого для нього заняття, пов'язаного з розумовою роботою?

а) дуже емоційно

б) коли як

в) емоції яскраво не виражені (порівняно з іншими ситуаціями)

5 Чи часто дитина ставить запитання?

а) часто

б) іноді

в) дуже рідко

Обробка даних. Інтенсивність пізнавальної потреби визначається отриманою сумою балів: 17 – 25 балів – потреба виражена сильно; 12 – 16 балів – помірно; менше 12 балів – слабо.

Пізнавальна активність молодшого школяра

(О. О. Горчинська)

Мета. Оцінка ступеня вираженості пізнавальної активності молодших школярів.

Матеріал. Бланк з п'ятьма питаннями, що мають можливі варіанти відповідей.

Хід проведення. Школяру дається бланк стандартизованої анкети і пропонується вибрати з пред'явлених можливих варіантів відповідей якийсь один.

1. Чи подобається тобі виконувати складні завдання з математики?

а) так; б) іноді; в) ні.

2. Що тобі подобається, коли поставлено питання на кмітливість?

а) «помучитися», але самому знайти відповідь;

б) коли як;

в) отримати готову відповідь від інших.

3. Чи багато ти читаєш додаткової літератури?

а) багато;

б) іноді багато, іноді нічого не читаю;

в) читаю мало.

4. Що ти робиш, якщо при вивченні якоїсь теми у тебе виникли питання?

а) завжди знаходжу на них відповідь;

б) іноді знаходжу на них відповідь;

в) не звертаю на них уваги.

5. Що ти робиш, коли дізнаєшся на уроці щось нове?

- а) прагнеш з ким-небудь поділитися (з близькими, друзями);
- б) іноді тобі хочеться поділитися цим з ким-небудь;
- в) ти не станеш про це розповідати.

Обробка даних. Відповіді а) свідчать про сильно виражену пізнавальну активність; відповіді б) – про помірну; відповіді в) – про слабку вираженість.

Пізнавальна активність молодшого школяра (А. А. Горчинська, варіант 2)

Мета. Виявлення ступеня вираженості пізнавальної активності молодшого школяра в галузі математики.

Матеріал. Бланк з п'ятьма питаннями, що мають можливі варіанти відповідей.

Хід проведення. Батькові дається бланк стандартизованої анкети і пропонується вибрати один з пред'явлених варіантів відповідей.

1. Чи подобається дитині виконувати завдання з математики?

- а) подобається завжди;
- б) іноді;
- в) дуже рідко.

2. Чи звертається дитина до додаткової літератури при виконанні домашніх завдань?

- а) часто;
- б) іноді;
- в) дуже рідко

3. Як поводить себе дитина при виконанні завдань, розв'язання яких вимагає кропіткої роботи?

- а) розв'язує до тих пір, поки не отримає вірну відповідь;
- б) кілька разів залишає розв'язання завдання і знову до нього повертається;
- в) припиняє роботу, якщо не може швидко знайти відповідь

4. Якою мірою, займаючись улюбленою справою, дитина може робити «чорну», нецікаву для неї інтелектуальну роботу?

- а) робить завжди стільки, скільки потрібно;
- б) виконує вибірково або періодично;
- в) не любить виконувати нецікаву для неї роботу

5. Чи здатна дитина при необхідності займатися тривалий час інтелектуальною діяльністю, жертвуючи розвагою, а іноді і відпочинком?

- а) завжди, коли це потрібно;
- б) лише зрідка;
- в) не здатна

Обробка даних. Відповіді а) свідчать про сильно виражену пізнавальну активність; відповіді б) – про помірну; відповіді в) – про слабку вираженість.

Пізнавальні інтереси школяра (К. Н. Волков)

Ціль. Визначення ступеня виразності пізнавальних інтересів школярів.

Матеріал. Бланк із п'ятьма питаннями, що мають можливі варіанти відповідей.

Хід проведення. Вчителю дається бланк стандартизованої анкети і пропонується вибрати з пред'явлених можливих варіантів відповідей будь-яку одну.

1. Чи пов'язані інтереси учня з вибором майбутнього професії?

- а) дуже тісно;
- б) пов'язані, але дуже мало, супроводжуються відповідними (ною) організацією діяльності;
- в) не пов'язані.

2. Чи звертається учень до серйозних джерел: чи користується науковою літературою, чи працює зі словником тощо?

- а) постійно;
- б) іноді;
- в) дуже рідко.

3. Чи ставить перед собою завдання, виконання яких не можна в один присід і вимагає кропіткої роботи протягом багато днів і навіть місяців?

- а) більшість завдань підпорядкована цьому принципу;
- б) ставить, але рідко виконує;
- в) не ставить довгострокових завдань.

4. Якою мірою, займаючись улюбленою справою, може робити «чорну», нецікаву для нього інтелектуальну роботу (наприклад, виконувати тривале обчислення при вирішенні цікавої задачі)?

- а) робить завжди стільки, скільки потрібно;
- б) робить періодично;
- в) не любить виконувати нецікаву роботу.

5. Чи здатний при необхідності займатися тривалий час інтелектуальною діяльністю, жертвуючи розвагами, а іноді і відпочинком?

- а) завжди, коли потрібно;
- б) лише зрідка;
- в) не здатний.

Обробка даних. Про сильну виразність пізнавального інтересу свідчать відповіді а).

Додаток В

Приклади коміксів для учнів початкової школи з курсу

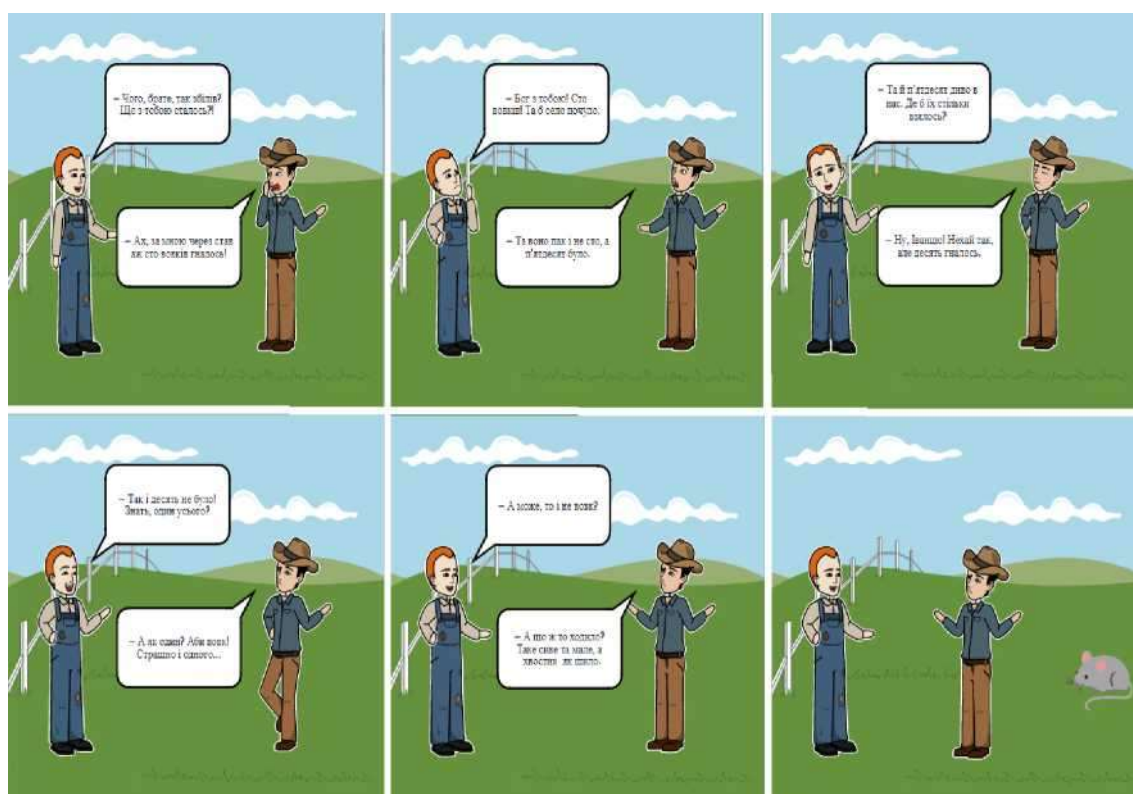
«Я досліджую світ»

Приклад створення коміксу на уроці «Українська мова і читання»

до теми «Будую речення. Розповідні, питальні, спонукальні»

(«Вовки», С. Руданський)

Савченко, О. 2015. ДІАГНОСТИКА І ДИДАКТИЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ МОТИВАЦІЇ УМІННЯ ВЧИТИСЯ. Український Педагогічний журнал. 1 (Лют 2015), 85–98.